

ՄԵՐԵՆԵԱՆ ԲԱՄԲԱԿ

ՆԱԽԴՐԱԾ

ԱՅԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԱՐԱՆԱՆ

1909
 39րդ ՏԱՐԻ

ԵՐ ԵՐԱՆԱԿԱՆ ԹԵՒ 5

ԽՏՐԱԳԻՐ-ՏՆՈՐԵՆ
 Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ
 ԻԶՄԻՐ

M. M. HASGALIAN, GOS. Smyrna

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԵԻՆ	Ազգային վարչություն	97
Մ. ՊԱՐՍՄԵՆ	Հնչեակ	100
Յ. ԴԱԶՆՃԵԱՆ	Խրխալ Գրականությունը 1905	101
ՀԱՄՇԻՐԱԿ	Պոլիսը եւ իր Դերասանները	106
Յ. ԽՏՇԵԱՆ	Տիւ. Ալի Րիզա եւ Մագնիսականությունը	113
	Երեկոյքը Ազգ. վարժարաններում	115
Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	Միտնաք Փաշա	116
	Եօթնկի Լուրեր	120

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ՄԵԼԻ. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍ

Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵԻՆ

ԶԻՅԹԷ - ՍԱՐԱՅ

ՇԱՀԱԻՈՐ ԱԶԴ

Անոնք որ կը փափաքին կնքահայր ըլլալ. Թող հրամայեն Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ դիմացը գտնուող *Էֆթիխիա* (Բարեբաղ-դություն) գործատունս ուր կը գտնուի ճոխ մթերք մը հարսանեկան մոմերու, *Կոյանդներու*, վերջապէս հարսնիչի եւ կնուկի վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյքներու խիստ ճաշակաւոր եւ միեւնոյն ժամանակ դիւրամատչելի գիներով:

Ամէնէն ղժուարահաճ յաճախորդն իսկ կրնայ կատարելապէս գոհացում տալ իր ճաշակին, վաճառատանս մէջ, ուր *Դորայե Թափրայե*, *Լուիզիէ* պատրաստուած կնուկի վերաբերեալ հանդերձողէնս— սկսեալ 10էն մինչեւ 200 ֆր. ամէն քսակի յարմար տրամադրութեան տակ դրուած են:

Տիկնները ամէնէն ընտիր, ամէնէն գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ապրանքները հոս սիայն պիտի գտնեն գերազանց ուրիշ ոեւէ վաճառատունմը այնպէս որ տրամադիր 1000 ֆր. նուէր ընծայել իր ապրանքներուն նմանը եւ տեսակը հալթայթողին:

Կնքահայր եւ կնքամայրեր, դիմեցէք այս օրուընէ սկսեալ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ դիմացի վաճառատունս, ամենայն վստահութեամբ, որովհետեւ ձեր առաջին այցելութիւնը պիտի հաստատէ Թէ այս տողերը *բեքլամ* չեն եթէ ոչ բուն իրողութիւն:

«Ճ. Մ Ա Մ Ո Ւ Լ» Ի

38 տարուան հաւաքածոն ունենալ փափաքողները կրնան գիմել խմբագրութեանս բանակցելու համար:

BANQUE D'ORIENT

ՊԱՆՔ ՏՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Յունաստանի Ազգ. և Տըչանտի Ազգ. գրամատան կողմէ
Դրամագլուխ ամբողջութեամբ գրուած ֆրանք 10,000,000

Կեդրոնատեղի Աթենք

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սելանիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիթ
Գործակալութիւն Ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան գրամատանի ամէն տեսակ գործողութիւններ կ'ընէ,
ինչպէ՛ս՝ դանձում և զեղջում Առեւտրական թղթերու, Հեռագրական վեր
ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և գրաձեւերու, Աշխարհի զլիաւո-
քողաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացական գրեր, առուծախ ամենէ
տեսակէ արժթուղթերու, բացում ընթացիկ Հաշիւներու, գրու արժե-
թուղթերու և ապրանքներու վրայ ևն. ևն.

Ա Ի Ա Ն Գ Ն Ե Ր

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի գրամի Աւանդներ հետեւեալ սակերով

1 $\frac{1}{2}$	$\frac{0}{0}$	3	ամսուան աւանդի մը համար
2	$\frac{0}{0}$	6	» » » »
3	$\frac{0}{0}$	1	տարւան » » »
3 $\frac{1}{2}$	$\frac{0}{0}$	2	» » » »
4	$\frac{0}{0}$	3	» » » »

Բարեգործական Հաստատութիւններու աւանդներն վերեւի սակերէն
 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ առաւելութիւն մը կ'ընդունին:

Ի տես վճարելի աւանդներուն համար՝ միակ անձի մը կողմէ և 400
Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան $2\frac{1}{2}$ տոկոս մը կը
յատկացնէ:

Պանք տ'Օրիան Հասարակութեան սրամադրութեան տակ գրած է,
անշան վարձքի մը փոխարէն իր Հաստատութեան մէջ գտնուած գրա-
մարկիներն, հան գրամ և արժքաւոր առարկաներ պահելու համար:

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԻՆԻՍՏԵՐԻՍՏԵՐ

ԱՆՈՒՋԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍ Կ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

ԳԼՈՒԹԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ՍԱԼՓԱՆԵՐ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԲԱՇԿԻՆ՝ ԿՆԵՐ

ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆՆԵՐ, ԳՈՐԳՆԵՐ,

ՅԱԿՈՐ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

ՀԵՐԷՅԷԻ ԿԱՑՍ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ Հանրաժան Թ և Համալսարան
արտադրություններն կ'գտնուին այժմ Իզմիրի յասնանիւղին ձեջ, նոյն
իսկ եւրոպական նմանօր, նուկսեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔՍԵ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՅՈՒՆԵՐ

ՊԼՈՒՋԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍ Կ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

ԳԼՈՒԹԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ՍԱԼՓԱՆԵՐ ՄԵՏԱՔՍԵԱՑ ԲԱՇԿԻՆ՝ ԿՆԵՐ

ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆՆԵՐ, ԳՈՐԳՆԵՐ,

ՄԵՏԱՔՍԵՆԵՐ ԵՂՆ, ԵՂՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրաւիչ է՝ առկայն ո՛ւր

PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD

Ա. Գ. Գ. Բ. Բ.

4,500,000

1,500,000

30,000,000

Հանրածանօթ աշխրհներոք իւրեք 1893 ին միակ POLICE
 Եւ ստորագրեց 3,474,030 անգլ. ոսկիի համար եւ իբր ա-
 րահովագրին ստացաւ Անգլ. ոսկի 33,821, ինչ որ միակ
 POLICE ոյ մը կենում ապահովագրութիւններու մէջ ան-
 նախընթաց պարագայ մըն է.

Այս ընկերությանը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՍ կ'ապահովագրե առհե՛
սեռակ շենկեր, ապրանք, կարասիք եւն. անպատճառ
պայշխաններով:

[illegible]

L. ԵՆ L. ԿԱՐՊԵՏԵԱՆ

ጥንታዊ የግብርና ስርዓት

ՄԱՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ, ՄԻԱՅԵԱԼ, ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ԱՐԿԱՆԵՆՈՐԻ ԴԷՄ

Page 59

24115-8500

Rue de l'Arcade;

156415

Քանակութիւն, որովհետեւ կաշուած էր առիշի քան 80,000,000

ԻՍԽԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ Լ. — Եւ ոչ մէկ չընթերցիմք Ռեւիժոր և ՖԵՐԵՐՍ
ԻՍԽԱՆՈՎՈՒ Ընկերութեան շարքի առաւելորդ ընթերցիմք կրնայ։ Որովհետեւ իր
ապագայումս իմն աշխատքի զուտը (չհրանիւ) ապահովագրութեանը զրաւ
մագլիմի համեմատութեամբ ընթերցիմք իմն (230) առաւելորդի ունի, և մէկ
ստիւքի ուսմանը մեծն զիս և ոչ մէկ չընթերցիմք կրնայ մրցիլ։ Տրուած մա-
թիմաշաւանդութեանը թիւնովս եւն ուստախն ապրիմի կը վճարուին։ Աւա-
մանէ աւելին կու, մարդ ՌԵՎԻՐՈՐ և ՖԵՐԵՐՍ ԻՍԽԱՆՈՎՈՒ Ընկերութեան ապա-
հովագրութեան ԿԻՐՈՒՄԸ, մարդս ուստախն իրաւունք չի բնայ։ Որովհետեւ պայմանա-
մասին և կով հանձնաւ պարագային ապահովագրութեան զուտը ստացուելէ
ետք Ընկերութեանը բացն անտ մին ալ կուտայ որուն ոյժովը (և այս ա-
ռանց սանձիմ մըւ շէր վճարելու) որման մի պատահան առնի բացի վճար-
ուելիք կեւաքի ապահովագրութեանէն։ ԻՐԵՎԱՆԻՅԸ, ԻՐՍՈՒՍԻՆՈՎՈՒ Կը չընթեր-
նաւաւոր կամ ինչ և կամ մէկ հինգը ըրող զուտը մէն ալ բացն (ապահով-
ագրութեան թիւնովս) չի աւելի։

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Հոգհանուար գործարկչութեան հրահանգին
համեմատելով իզմիր Շէշեմիլէր Աւտորիական նամակական ուրաջ

ՏԻՐԱՆ. ԳԱՄԳԱՆԵԱՆ

ESTABLISHED 1782

PHOENIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Գործադրութիւն և պահեստի
զրամ Ա. Ո. 4,500,000 Տա-
րեկան հասոյթ Ա. Ո. 4,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի
վեր հիմնուած սոսկ հրդեհի ապա-
հովագրութեան ընկերութիւն մ'է
և ցարդ հասուցած է առաւել քան
27,000,000 Ա. Ո. ֆւասուց հա-
մար:

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ
հրդեհի վեժ շէնք, կաբասիք և ապ-
րանք յոյժ նպաստաւոր պայմանն-
երով, Դիմել առ

Լիազօր Ընդհ. Գործակալ
Իզմիրի և Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE BRANCHE-MARITIME ETABLIE A LONDRES EN 1720

Երկային Ապահովագրական Ընկ.
Խիստ նպաստաւոր պայմաններով:
Մասնաւոր պայմանադրութեամբ մը
ընկերութիւն կապահովագր նուե
կրակի արկածներ, 40 օրուան պա-
մանածամով մը սփերանցներու
(Docks) մէջ ինչպէս յԱնգլի-
նայնպէս և զլիաւոր տօքերու մէջ
յնչպէս Մարսելյի, Համբրի, Համ-
պուրկի ևն. ևն.:

Իզմիրի Ներկայացուցիչ

F. BLACKLER

Գ Է Ը

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է

2 Ե Ր

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Բայց մի յուսանա՛սիք. Ձեր ներկայ տա-
րուքիւնը, որ կը բուի քէ ցկեանս պիտի
սեւե, արեգա-

կան քաղց-
նառագայթնե-
րուն ազդեցու-
թեան տակ մը-
ցուծին պէս
պիտի անհե-
տանայ, եւ դո՛ւք
Փիւնիկիին նը-
ման, պիտի բգ-
գաւք քէ նոր կեանք կ'ստա-

նաւ, ձեր նախ-
կից քիւսան-
կին ուժն ու
շեցեք այս դե-
պարտութեան
կորովք պիտի
ստանա՛ւք մար-
տաւորական
եքէ գործածե՛ք
Մօթին յաւուր
է:

ԼՄԻՒԼՍԻՈՆ

ՍԲՈԹԸ

որ պատահած է
մօրիւ ձկան իւղով
եւ կիրի ու սօսայի
հիբոսօսօսիքով, որ զօրաւոր վերանորո-
գիչ մըն է, եւ որուն անընդհատ երեսնա՛ւ
եա, աշողգործածու քիւնը անպահոված է
իր տիեզերական համբաւը:

ԿԸ ԾԱՌՈՒԻ ԲՈՒՈՐ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ
ԵՒ ԲՈՒՈՐ ԴԵՂԻ ՄԹԵՐԱՆՈՅՆԵՐԸ

ՅԵՐԵՐ ԵՄԲԵ

27 ՅՈՒՆԻՎԱՐ 1909

ԹԻԻ 5

1908-1909

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օսմանեան Սահմանադրութեան հաստատումովը՝ Թուրքիոյ Հայութիւնը կը վերստանար իր ազգային օրինական իրաւունքները և վերստին տէր կը դառնար իր ներքին վարչական առանձնաշնորհումներուն, որոնք բունական բէմիմէն վերջին երկոտտանաւայ ճնշումին տակ խափանուելու, գրեթէ ջնջուելու էին:

Մեր ազգային - սահմանադրական իրաւանց այս խափանումին մէջ՝ եթէ ելլողը համարուի քանակական ճնշումը, ապա ամենէն բունաբար իջ միջոցներուն գիմելէ, սակայն հաստատուած իրողութիւն մըն էր նաեւ. թէ ան նանդիկած չէր մեր ազգային իշխանութեան կողմէ ո՛ր և է բողոքարկուել կամ կրօնական ընդգիւծութեան:

Ընդհակառակը, ազգային կեդրոնական վարչութիւնը — իր նախագահէն, Օրմանեան Պատրիարքէն սկսեալ, ապօրինապէս կազմուած ու հակասահմանադրականօրէն տեւած — չափազանց համակերպող ու նոյնիսկ հաճոյակատար գտնուած էր իր մարմնացնել կոչուած ազգային իրաւանց բունարարմանը հանդէպ:

Համակերպութեան ու հաճոյակատարութեան այս տեսակ մը բունադատեալ քաղաքականութիւնը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամներէն սեծադոյն մասին կողմէ նկատուած էր իր միջոցը պետութեան և ազգին յարաբերութիւնները կարելի եղածին չափ տանելի դարձնելու, այն մեծ լարումէն վերջ որ սկսած էր յեղափոխական ընդվզումի տուալին արիւնոտ բաղխումներէն:

Այս ահապէտը գոնէ անշահախնդիր համոզումի արդարացունն

ունէր, հայ պահպանողութեան կողմէն, որմէ անբանաւոր պիտի ըլլար արդէն սպասել դիւցազնական հայեցողութիւններ:

Բայց կային ազգային վարչութեան մէջ անհատներ, որոնք ազգին եղբրական վայրկեաններէն օգտուելու, անոր արիւնը չահագործելու, անոր ամենանուիրական պատիւը ծախելու ոճրագործ նարգութեանը մէջ բռնուած էին, և որոնց հովանաւորողն ու մեղսակիցը հանդիսացած էր Օրմանեան Պատրիարքը:

Եւ ազատութեան յեղակարծ լոյսին մէջէն ժողովուրդը իր աչրերը կը դարձնէր գէպի Գում - Գարուի Պատրիարքարանը: Որ փոխանակ ազգային Սուգին Տունն ըլլալու, ազգային Փառութեան Օճախն էր կոչուեր իրաւամբ:

Օրմանեան իր հետեւած սուլթանասպաս քաղաքականութեան մէջ հարկի ու համոզումի արդարացումը չէր ունեցած: Տոմարեկու տարուան իր պաշտօնավարութեան ընթացքին՝ կրցած չէր ան ձեռք բերել հայկական սեղմումի ու խոշտանգումի վիճակին ամենապոյզն մեղմացում մը: Հակառակ իր բոլոր զիջումներուն և սողոսկումներուն, հակառակ Հայաստանի անտանկի կացութեան վրայ Եւրոպայի մէջ եղած յայտնութիւնները սուտ՝ և դիմումներն ի դերե հանելու իր ջանքերուն՝ թրքահայուն ընկերային, բարոյական ու տնտեսական կեանքը երթալով վատթարացիր էր, և ճարահատ ժողովուրդը ի զո՛ւր Պատրիարքարան դիմել էր շարունակ, անկարեկիր խարակի մը անգաղար դարնուող ալիքներու պէս, առանց բան մը կարենալ հասկցնելու անոր, առանց բան մը հասկնալու անկէ: Գաւառներէն անընդհատ Պատրիարքարան համոզ ու հոն ցաւի մեծ յիշատակարան-մատենի մը զըրուազնիքը կուտակող տեղեկագիրները, անպատասխան, ասարդիւն ու անարձագանք մնացեր էին:

Օրմանեան՝ իր կարծեցեալ հաշտարար քաղաքականութեան վերջնական սնանկութեան համոզուելու համար տոմարեկու տարի ազգին համբերութիւնը հատցնելէ վերջն ալ՝ դեռ մտքէն իսկ չէր անցնիր դիմել իր միակ ու ամենաազդու գէնքին — հրաժարելու իր իրաւունքին, այլ կը յամառէր կառչած մնալ պատրիարքական աթոռին, իրեններէն շրջապատուած, անէծքի ու տառապանքի պատուանդանին վրայէն անպատկառօրէն պատրաստուելով փառքի գերագոյն խոյանք մը առնել գէպի էջմիածին:

Բնականաբար, ժողովրդային խղճմտանքը պիտի չի ներէր — ու չի խնայեց ալ — իրեն, հաշուեյարգարութեան ահաւոր ժամուն:

Օրմանեանի անկումը դժնդակ եղաւ:

Իրեն հետ Ազգ. Պատրիարքարանը կը մաքրագործուէր հոն որջացած մէկ քանի քստմնելի մարդակերպներէ: Իսկ Ազգ. կեդր. վարչութեան իր երէկի արքանեակները պահ մը մեկուսացան, հրապարակէն քաշուեցան՝ ժողովրդային զայրոյթի ամենի հոսանք:

քին դէմ իրենք զիրենք ապաւէն զնելու կամ մոռցնելու պէտքը զգալով, մինչև որ մտքերն ու ջիղերը հանդարտէին:

Ազգային - երեւոյթական ընտրութիւնները հետզհետէ կը կատարուէին և՛ սահմանադրական օրէնքներուն համաձայն՝ մեր նոր Խորհրդարանը՝ ժողովուրդին կամքէն բղխած՝ իր առաջին նիստը կը գումարէր Պոլսոյ Մայր - Եկեղեցիին մէջ՝ Հայ եկեղեցականութեան մէկ քանի սմբէն համակրելի դէմքերէն Դուրեան Սրբազանի նախագահութեան տակ:

Այդ օրը Պատրիարքարանի ու Մայր Եկեղեցիի շրջափակը Հայ կեանքին հարողատ պատկերը կը ներկայացնէր. ազգը իր ամբողջութեամբ կարծես կը խտանար, կը համադրուէր հոս: Պատրիարքարանին ու Մայր - Եկեղեցիին թակերուն մէջ շարուած գաղթականներ, քովի մատուռին սալերուն վրայ տախտապարած իրենց բրդգգեալ կիներով, իրենց հիւանդներով, իրենց կէս-կուշտ կէս-անօթի ճիճ ու պիտերով՝ Հայաստանցի Հայուն աղեխարշ թըշուառութիւնը կը պարզէին ազգին ներկայացուցիչներուն աչքին տակ: — Ներսէ, Մայր-Տաճարին մէջ, վանդակէն ասդին խոնուած ամբսիւր, իսկ դասին առջև գումարուած Ազգային ժողովը, ուր առաջին անգամ ըլլալով Պոլսեցի վաճառական քաղքենին, Արտասահմանցի յեղափոխական զործիչը, աքսորէ դարձող հերոսացած արհեստաւորը և ազատութենէն սահմուկած թաղական էֆէնտին քով քովի կը նստէին, և ուր իբր ազգային երեսփոխան իր ներկայութեան հմայքն ու պատկառանքը կը բերէր մեծ Վտարանդին Իզմիրլեան Սրբազանը:

Բայց ինչ պիտի դուրս գար այս կերպով մը դիպուածական, ճակատագրական համախմբումէն մարդերու, որոնք այնքան տարբեր էին իրարմէ իրենց մտայնութեամբը, նկարագրովն ու ձգտումներովը, եթէ հաշուի չառնէինք Պոլսեցի քաղքենիներու հոմասեր մեծամասնութիւնը, որ հեղզութեան անտեղիտալի ոյժը պիտի կազմէր այս ժողովին, — և թերեւ օգտակարապէս:

Ազգը մեծ յոյսեր կը տածէր իր Խորհրդարանին վրայ: Եւ պահ մը խայտաջ ան իր կսկիծոտ հոգիին խորունկէն, երբ 1908 Հոկտ. 22ին Իզմիրլեան Սրբազան Պատրիարք վերընտրուեցաւ միաձայնութեամբ կ'մ մէկ ձայնի ձեռնպահութեամբ:

Ազգային միահամուռ բաղձանքն արտայայտող այս ընտրութիւնը շնորհալից ու զգայացունց յաղթանակումի բնոյթ մը չունեցաւ, սակայն, ինչպէս պիտի ենթադրուէր, ու պիտի ըլլար ալ, սարբեր պտրագաներու մէջ:

Դրպիւ մը չէր այլեւս որ կը նետուէր բռնակալ կառավարութեան մը դէմ, դրօշակ - մարդ մը չէր այլեւս որ վեր կը վերցուէր, ինչպէս վիճակուէր էր ըլլալ տասնը չորս տարի առաջ միևնոյն սիրունած եկեղեցականին:

Հանդարտ խանդավառութեան արարուած մը եղաւ ատ, պար-
զապէս:

Ազգը իր ամենէն արժանաւորը կը բարձրացնէր Պատրիարքական
Գահուն վրայ թէ՛ իրեն և թէ պետութեան պատուաբեր սրաշտոն-
եայ մը ընտրելու գիտակցութեամբը:

Ազգային ժողովը, իր յաջորդական նիստերով, եթէ զեռ մեծ
գործ մը չի տեսաւ, եթէ Հարգարացուց իր վրայ դրուած ակնկա-
լութիւնները, եթէ շատ մը ունայնաբանութիւններու հանդուրժեց
և մէկ քանի աւիւնոտ Տեւակոյններու թոյլ տուաւ որ իրենց դար-
սկան ընեն դուրսի ամբիսին, գոնէ կրցաւ իմաստուն վարչութեան
մը տպաւորութիւնը տալ պետութեան հետ կապ ունեցող խնդիրնե-
րու մէջ:

Այս հաւաքական իմաստութիւնը, սակայն, պակսեցաւ ներքին
ազգային հարցերու շուրջ: Եւ Ազգային ժողովը պիտի չի կրնայ իս-
կապէս ծառայել իր կոչումին, պիտի չի կրնայ գոհացում տալ ազ-
գին կենսական պահանջներուն, պիտի չի կրնայ տիրաբար վարել
սնոր ճակատագիրը, մինչև որ իր ծոցին մէջ չի կազմուին գաղա-
փարակցական որոշ հատուածներ, հիմնական սկզբունքներով, հաս-
տատուն համոզումներով, ճշդուած տեսակէտներով ու մշակուած
ծրագիրներով:

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԶԵԶԱԿ

Սերերուս վառ
Հորիզոնին
Ո՛վ երկնափառ
Արեւ հոգին:

Ցանեցիր վար
Անգայս շողփն
Երկնապարս
Լոյսէ շոգին:

Ու անձանձիր
Վերեւ վրաս
Կեա՛նք ցոյեցիր,

Ծիրանաքեւ
Ու կուսանազ
Սիրո՛յ Արեւ:

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԹՐԲԱՆԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1908ԻՆ*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գ.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թրքահայ գրականութեան լաւագոյն մասը միշտ թերթերու մէջ պէտք է փնտռել և մենք երբ այդ փնտռութիւն կ'ելլենք, աւ մէնէն առաջ աչքի կը զարնէ սա պարագան թէ Յուլիս 11էն վերջ մեր թերթերը գրական տեսակէտով զգալապէս տմլացան թէպէտ և անկէ առաջ ալ շատ բեղմնաւոր չըլլային:

Երբ Օսմ. Սահմանադրութեան հետ գրելու ազատութիւնը հռչակուեցաւ, երեսուն տարիներէ ի վեր պապանձումի դատապարտուած բերանները, բազմապատիկ կապերով բռնորէն կաշկանդուած լեզուները մէկէն արձակուեցան իրենց կապանքներէն և աւ մէն կողմէ լրագրութեան մէջ ժխոր մըն է փրթաւ որու մէջ ուրիշ բան չէր լսեր բայց միայն սահմանադրութեան որոտագոյ ճառեր, ազատութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան խանդավորութեան քարոզներ, ինկած բռնակալութեան մը զգուշի պատմութիւններուն հետ բռնատի, աքսորի, տանջանքի, ջարդի սրտաշարժ յուշագրութիւններ, ու վերջապէս երեսնամեայ տխուր անցեալի մը բոլոր քստմեկեղանքի վերլուծումներուն հետ այսօրուայ իրականութեան բովանդակ խանդավառութիւնը իր գերագոյն սանձարձակութեանը մէջ: Եւ արդէն ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ բերանները ա'յնքան երկար ատեն լուռ մնացած էին և այնքան շատ ըսելիքներ ունէին ու պարագան ա'յնքան անակնկալ և թելադրիչ էր որ մեղադրելի չէր եթէ ատալին իրաւով ա'յնքան մեծ ու միաձայն ժխոր մը առաջ եկաւ ուր բնական է թէ գրականութիւն կամ գեղարուեստ, գիտութիւն կամ բանասիրութիւն բոլորովին կամ մեծ մասամբ մոռացութեան պիտի մոտնուէին: Բայց մարդ ամէն բանէ կը ձանձրանայ, 'նո'յն իսկ Սահմանադրութեան և ազատութեան ճառերէն ալ, ու գրասէր ընթերցողներուն հետ գրականութիւնը պաշտոյ գրապէտները իսկապէս ձանձրացան այս միաձայն ու միօրինակ լրագրական երաժշտութենէն որ գեւ մասամբ կը շարու-

(*) Տես Թիւ 3, էջ 56:

նակուի և հազիւ թէ վերջերս բաւական յաճախօրէն երեցող գրական քրոնիկներ, մատենախօսականներ, և ուրիշ ինչ ինչ գրական կտորներ նոր ու հաճելի նօթ մը սկսած են գնել այդ ձանձրալի միօրինակութեան մէջ: Չմոռնանք ըսել թէ Յուլիս 11էն վերջ՝ մեր թերթերուն մէջ իբրև զուտ գրական էջեր, է՛ն մեծ տեղը գրաւեցին արտատպումները արտասահմանեան ինչ ինչ հայ գրողներու մասնաւորապէս ազգային և յեղափոխական կեանքի դրուագներ ներկայացնող գրուածքներէն, ինչպէս են ռուսահայ ազգային անգուգական վիպագիր Ա. Ահարոնեանի կարգ մը վիպակները և ըն., բայց ասոնք յայտնի է թէ թրքահայ գրականութեան մաս չեն կըրնար կազմել և մենք ստիպուած ենք մեր փնտռտուքը կեդրոնացընել բուն իսկ թրքահայ գրողներու և անոնց արտագրութիւններուն շուրջ:

Իբրև բանաստեղծութիւն, մասնաւորապէս ոտանաւոր տեսակէն, նորէն շատ բան արտագրեցին մեր բաւաստեղծները: Ապահովաբար ինչպէս 1908ի գրքի գրականութեան մէջ, նմանապէս լրագրական գրականութեան մէջ ալ է՛ն բեղմնաւորն այս ճիւղն եղաւ: Մասնաւոր ազատութիւնը սունկի պէս ամէն կողմ բուսցուց մա՛նաւանդ նոր բանաստեղծներ որոնց մէջ առաջէն յուսալիցներն ալ կան. ու յետոյ նո՛յն ազատութիւնը թրքահայ բանաստեղծներու քնարին վրայ կանխապէս արգիլուած նոր թելեր աւելցուց, ազգային կեանքով բարախուն թելեր, դիւցազներգական թրթռուն թելեր որոնք բուն իսկ մեր սրտին կը խօսին և որոնց թրթռումները պիտի կազմէին ճշմարիտ հայ բանաստեղծութիւնը եթէ սակայն արաւեստին հուրովը ներշնչուած բանաստեղծի փափուկ մատները ըլլային զանոնք հնչեցնողը, նման Սիւսանթօի (Ատոմ Եարճանեան) արտասահմանի մէջ կազմուած այդ ակնեցի աննման դիւցազներգակ բանաստեղծին որուն յայտնութիւնը գիւտ մը եղաւ մեզի համար:

Թրքահայ թերթերու մէջ 1908ին բանաստեղծութեան սեռին գլխաւոր մշակներն եղան Արտ. Յարութիւնեանի, Միսաք Միծարենցի, Մերուժան Պարսամեանի, Հրանտ Նազարեանցի, Ռ. Սևակի (Չիլիկիրեան), Վահրամ Թաթուլի, Եգ. Գօլանճեանի հետ նաեւ քանի մը նոր դէմքեր որոնցմէ է՛ն ուշագրաւներն են Լեոն Էսաճանեան, Շահան Նաթալի, և Յ. Ճ. Սիրունի: Մ. Միծարենցի քրնարը սակայն տարուան կէսին լռեց, վաղահաս ողբալի մահովը տարաբաղդ երիտասարդ բանաստեղծին: Հիներէն Գր. Զօհրապ քանի մը աղւոր քերթուածներ տուաւ մեզի Լոյսի մէջ ուր վայելեցինք նաեւ բաւական քերթուածներն ու Փանթէզիները Արիաստանին (Աղէքս. Փանոսեան) որ հիմա Ժաւնակի մէջ կը շարունակէ գրել Փանթէզի քրոնիկներ, ձեռք առնելով նաեւ ընդհատուած թելը իր երբեմնի ոտանաւոր զանազան ու զարմանազան շուրերուն:

Առանց յիշելու արտատպումները՝ 1908ին իբրեւ ինքնագիր երկ թրքահայ գրագէտներու, շատ քիչ բան ունեցանք վիպական սեռէն, ըլլայ վէպ կամ նորավէպ։ Հազիւ թէ կրնան Վեդադուրոթիւս յիշատակուիլ Զիֆթէ-Սարաֆի քանի մը պատկերներուն հետ (Ա. Մանուշի մէջ), Պարսպմանի մէջ քանի նորավէպները Մանուշի և Մախսի մէջ, Վահան Յարութիւնեանի մէջ քանի գաւառական կեանքէ պատմութեանքները Մանուշի մէջ, Գալուստի մէջ երկնկէկ վիպակը՝ Աննեդ Մեղաւորըն ան ալ գաւառական կեանքէ, Լոյսի մէջ և վերջապէս Զօհրապի ժաւին Բակըն, դարձեալ Լոյսի մէջ։ Թէոդիկ Սուրհանդակի մէջ հազիւ սկսած էր շարունակել իր Փրցուած եջեր կեանքի հաստեկներու ընդհատուած գեղեցիկ շարքը և ահա ազատութիւնը ծագեցաւ ու թէոդիկ՝ պարագայէն խանդավառուած, ժամանակի մը համար տուաւ ինքզինք առաջ պահանջի գրականութեան մը որ քիչ մը իր սեռէն դուրս էր և զինք կը մղէր մերթ գրչի բռնապետիկ շարժումներու։

Յուլիս 11էն վերջ ստիպոյն ունեցանք քանի մը երկարաշունչ վէպեր, ինչպէս՝ Սմբատ Բիւրատի Բանեհ քանքը, պատմական վէպ Զէյթունի յեղափոխական կեանքէն, որ Մանգրումի մէջ իբրեւ թերթօն կը հրատարակուի։ Քասիմի Կրակին մեջեմը, վէպ Պոլսական ազգային կեանքէ որ ժամանակի մէջ իբրեւ թերթօն կը տպուի, մեզի համար նոր դէմքի մը՝ Հայեակ Արամեանցի Հերոսութիւնը՝ իրական գիծեր հայ-քրդական կեանքէ և Դեպի ազատութիւնը՝ թատերգութիւն մը նմանապէս հայ-քրդական կեանքէ ուրոնց երկուքն ալ հրատարակուեցան Թիւզանդիստի մէջ։ Հեղինակ կը իր այս թատերգութիւնը կարծես կուզէր ծառայեցնել Հնչակեան կուսակցութեան և անոր տեսակէտներուն փառաւորումին և եթէ իսկ իրականութեան խոնքի մը վրայ հիւսուած է այն, կը ջանայ գէպքերն ու գէմքերը յարմարցնել կանխորոշ և անբնական կողապարներու։ Մարդ գարոնքով կը կարգայ թէ ինչպէս, զոր օրինակ, իր յեղափոխականի գեղջուկ ախպարները որոնք Բալուի գեղերուն մէջ կ'ապրին, ընկերական - իմաստասիրական խիստ բարձր սկզբունքներու վրայ կը խօսին, բարեշրջութեան օրէնքին վրայ կը ճառեն և ուրիշ աստեղծելիք բաներ կ'ըսեն, ու ինչ հիւսնալի գեղըով . . ., երկու քիւրտ պէյեր նոյն այն գիւղերուն մէջ եւրոպական ոճով մենամարտ կ'ընեն ևն. ևն։

Գալով թարգմանութիւններու, ուրախալի է որ մամուլի ազատութեան հետ թերթերու մէջէն հալածական վատրուելուն այն բազմաթիւ թարգմանածոյ թերթօն վէպերը որոնք ընթերցողներու հետաքրքրութիւնը շահագործելու համար միայն կը հրատարակուէին։ Հիմա այլևս օրագիրները հազիւ թէ մէյմէկ թերթօն ունին և ընդհանրապէս կը հրատարակեն ազգային վէպեր։ Իբրեւ

Թարգմանութիւն՝ նշանակելի էր Մաքսիմ Կորբիի յեղափոխական կեանքէ մէկ վէպը, Ընկերներն զոր հրատարակեց Մանգումե:

Թւըբանայ Թերթերու մէջ 1908ին գրական - քննադատական ճիւղը նմանապէս չա՛տ քիչ մշակուեցաւ: Այս սեռէն մասնաւորապէս նշակակելի են Արտ. Յարութիւն.

ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ եանի մի՛շտ անբաղդատելի Գրական Քրոնիկները՝ Մամուլի մէջ և Գիրքեր ու դեմքերու շարքը Բիւզանդիոնի մէջ: Գրական քրոնիկներ և մատենախօսականներ գրեցին նաեւ Մեր. Պարսամեան Տիկին Զապէլ Եսայեան և ուրիշներ այլևայլ Թերթերու մէջ: Յիշենք նաեւ Ստեփան Թապաքեանի գրական ուսումնասիրութիւններու շարքը Թուրք բանաստեղծութեան և բանաստեղծներու վրայ՝ Արեւելքի մէջ և Արիստոփոս Տ. Սարգիսեանի Գրական աղբյուրը (շարք մը գրական ոչ - յաջող գիմաստութիւններու) դարձեալ Արեւելքի մէջ:

Իբրեւ բանասիրական ուսումնասիրութիւն, 1908ին լրագրութեան մէջ նորէն բաւական թիւով նշանակելի գրուածքներ երևցան, ինչպէս՝ Յ. Մրմըրեանի Լրագրութիւնը ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ քրֆահայոց մէջը Արեւ. Մամուլի Ա. Եռամս-

ՊԱՏՈՒԹԻՒՆ եային մէջ, որ կրկնումն էր իր ասկէ առաջ Արեւելքի մէջ հրատարակած ուսումնասիրութեան, աւելի ճոխացած բայց միշտ Թերթի, նոյնին Խայֆնար կեղծ անունով Արեւելքի մէջ հրատարակած ուսումնասիրութիւնը ԺԸ. դարու քրֆահայ գրականութեան վրայ, դարձեալ նոյնին Փիլիսոփայական եզրակացութիւնի ԺԹ. դարու քրֆահայոց պատմութեանը՝ Բիւզանդիոնի մէջ, որ դեռ կը շարունակուի, Ռաֆայէլ Շիշմանեանի Ուրուագիծ Հայ նկարչութեան պատմութեանը՝ Լոյսի մէջ, Ս. Թիւթիւնճեանի Թրֆահայ քասրոն եւ դերասաններու շարքը՝ Լոյսի մէջ, Ս. Դաւիթեանի Տաճկահայ քասրոնը՝ Արեւ. Մամուլի Եռամսեաներուն մէջ, Մելիք Թէվէքէլի Հայ լեզուի նորաքանութիւնները՝ դիտակցաբար գրուած ամփոփ ուսումնասիրութիւն մը՝ Արեւելքի մէջ, Հայ Մանկական քարքառի վրայ ամփոփ ուսումնասիրութիւն մը՝ Լոյսի մէջ, և Գրաքար տարրեր աշխարհաքարի մեջ խորագրին տակ ուրիշ ուսումնասիրութիւն մը Արեւ. Մամուլի Բ. Եռամսեային մէջ (*) ևն: Հրանտ Ասատուր և Ալպօյաճեան ալ կենսագրական-քննադատական աղւոր ուսումնասիրութիւններ հրատարակեցին հին ու նոր գէմքերու վրայ, այլևայլ Թերթերու մէջ: Յիշատակելի է նաեւ Ծմօտ բառին շուրջ ծագած բանավէճը որու առթիւ երկար ու չահեկան բանասիրականներ հրատարակեցին Կրպ. Գաբրիէան, Տիգրան Զիթճեան Բիւզանդիոնի մէջ և Մ. Նուպարեան՝ Մամուլի մէջ:

(*) Չվերջին երկու ուսումնասիրութեանց (Մանկական քարքառ և Գրաքար Շարքեր) հեղինակն է յօդուածագիրը: Ծ. Բ.

Գիտական - իմաստասիրական սեռը խիստ ամուլ մնաց 1908ին՝
Հազիւ թէ կրնանք յիշատակել մէկ երկու գրուածքներ, ինչ-
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ պէս՝ Դ. Քալանթարեանցի կարգ մը հո-

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ գերանական յօդուածները Բիզանդիոնի
մէջ, և Պէրպէրեան որդիին՝ Օ. Պէր-

պէրեանի իմաստասիրական - մանկավարժական տեսութիւննե-
րը՝ Բիզանդիոնի մէջ և այլուր։ Արեւ. Մանուշի ճրգ. թուին
մէջ մեր հրատարակած Հաղորդակցութիւն Անդեանի հետ իսրազրով
յօդուածը բուռն վիճաբանութեան մը գուռ բացաւ վերնատան
լեզուախօսութեան և ոգեհարցութեան (spiritisme) հարցերուն շուրջ
Բիզանդիոնի, Մանգուռեի, Արեւելի և Աւեսաքերի մէջ, վիճաբա-
նութիւն մը՝ որուն մասնակցեցան բազմաթիւ եկեղեցական և աշ-
խարհական գրողներ։ Այս առթիւ գրուածներուն մէջ յիշատակելի
են Մուշեղ Եպիսկոպոսի Լեզուախօսութիւն եւ Ոգեհարցութիւն խո-
րագրով յօդուածները՝ Բիզանդիոնի մէջ և Տօքթ. Թօփճեանի ոգե-
հարցութեան վրայ հրատարակած ուսումնասիրութիւնը՝ Արեւելի
մէջ։

Ծաղրաթերթերու ծնունդը Սահմանադրութենէն վերջ, նոր
կեանք տուաւ երգիծական կամ զուարթ գրականութեան և այս
պահուս կը կարգում նոր պատկերազարդ

ՋՈՒԱՐԹ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ գրական - երգիծական շարաթաթերթի մը՝
Ծրու - Փրուին հրատարակումը, խմբագ-

րութեամբ Վահան Փափազեանի (որ կ'երևի թէ դադարեցուցած է
իր միւս ծաղրաթերթը՝ Զիկ - զակը)։ Մեր օրուան երգիծաբաննե-
րն են Երուանդ Թօլանեան, Վահան Փափազեան, Գր. Թորոսեան,
բայց այդ սեփին ճշմարիտ վարպետը է՝ և պիտի մնայ Յ. Ալիբար
որ Պոլիս վերադարձած ըլլալով ամէն օր Արեւելի մէջ կը
գրէ խօսուղոսութիւններ, համեմուտք քանչիւ սրախօսութիւններով։

* * *

Յաւելում. — Վերջին պահուն հրատարակուեցաւ Թէոդիկի Ա-
մենուն Տարեցոյցը, 1909ի յատուկ, գրական խիստ հրապուրիչ և
ճոխ բաժինով մը օժտուած և ընդհանրապէս մեծ խնամքով պատ-
րաստուած՝ մաքուր թուղթի վրայ և պատկերազարդ հրատարա-
կութիւն մը որ նախորդ տարուանը կը գերազանցէ ամէն տեսակե-
տով։ Սկսաւ հրատարակուիլ նաեւ Ազդակ ամսուով գրական, հասա-
րակական և քաղաքական շարաթաթերթ մը, խմբագրութեամբ
Տիկին Չապէլ Եսայեանի, Գեղամ Բարսեղեանի, Վ. Թաթուլի, Շ.
Միսաքեանի և աշխատակցութեամբ Ահարոնեանի, Եարճանեանի,
Ակնունիի, Զարգարեանի և ինչ, ամէնքն ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան
ընկերներ։ Առաջին երկու թիւերը զոր տեսանք թէ և սպասուած
կատարելութիւնը գեւ չունենան, բայց խմբագիրներու և աշխա-
տակիցներու խիստ կարող և ընտրեալ խումբը ամէն ապահովու-
թիւն կը ներշնչէ թէ Ազդակ իր ծրագիրը լիովին և գեղեցկօրէն
պիտ' իրագործէ։

ՅՈՒՎ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՊՈԼԻՍԸ ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԸ

Հայ եկեղեցւոյ սրբազան եպիսկոպոսները լայն շունչ մ'առին, երբ ռուս դեսպանատունէն թարգման մը եկաւ հաղորդեց իզմիր-լեան Պատրիարքին թէ իր կաթողիկոսութիւնը վաւերացած է Ջարին կողմէ:

Պատրիարքական ասպարէզը, զոր Օրմանեան 12 տարի գրաւեց յուսահատեցնող յամառութիւնով մը, վերջապէս լայնօրէն բացուեցաւ փառատոնչիկ թեկնածուներու առջեւ: Երբ Օրմանեան թաւալ-գըլոր ինկաւ իր Աթոռէն, ամէնուն աչքը յարած էր դէպի Երուսաղէմ, տարագիր իզմիրլեանին, որուն արդար իրաւունքն էր պատրիարքական աթոռը: Հետեւապէս եպիսկոպոսներէն ո՛չ մէկը չհամարձակեցաւ ոսկի երազ մը հիւսելու իզմիրլեան ժողովրդային անօրինակ պատիւներով բազմեցաւ Աթոռին վրայ և սակայն վարդի մը կեանքը տպրեցաւ: Պատրիարքական աթոռը գտրձեալ թափուր մնաց: Այս անգամ խնդիրը բոլորովին կը տարբերի սակայն: Արժանաւոր թեկնածու կը պակսի և հեռեւապէս ո՛րչափ եպիսկոպոս որ ունինք Հայ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, սկսեալ Հմայեակ սրբազանէն մինչև . . . Մովսէս եպիսկոպոս, բոլո՛րն ալ այդ բաղձալի աթոռը կ'երազեն: Թերևս միայն իզմիրի Առաջնորդն է որ իր տեղապահութեան կարճատև շրջանին մէջ հասկցաւ թէ Պատրիարքութիւնը իր գործը չէ: Խեղճ Դուրեան, ի՞նչ սրտայոյզ համակերպութեամբ վարեց իր պաշտօնը, տուանց բողոքի կամ սաստի բառ մը արտասանելու: Ի՞նչ որ ըսին՝ ըրաւ, մինչև իսկ պատրիարքական անստուկ և չմերժեց, և դարձեալ անհարկի կերպով ստատուեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գաղթականներու խնդրին առթիւ: Անցողակի ըսենք որ այս գաղթականները Դամոկէսի սուրին պէս կախուած են Պատրիարքարանի գլխուն վրայ: Երեսփոխաններուն սպառնալիք կ'ընին, Պատրիարքարանը կը քարկոծեն, պաշտօնականները կը ծեծեն և նոր ընտրուելիք Պատրիարքին ալ դաս մը տալու կը պատրաստուին: Եւ ո՛չ ոք չի համարձակիր Տեփ ընել այս ծոյլ, անսխիտան մարդիկը, որոնք իրական աղքատին իրաւունքը կը յափշտակեն: Հմայեակ Արամեանց իսկ, Հնչակեան գործիչի իր հազամանքովը, չկրցաւ գլուխ ելլել այս անոպայ մարդիկներուն հետ, որոնց վերջին փաստը իրենց դաշոյնը

կամ ընկղվէրն է : Երբ Դուրեանի պէս հեղահամբոյր ու խելօքիկ Տեղապահ մը և Իգմիրլեանի պէս խստապահանջ Պատրիարք մը չկրցան լուծել այս Կորթեան հանգոյցը, չենք գիտեր թէ ապագայ Պատրիարքը ի՞նչ կերպով պիտի յաջողի գործին մէջէն ելլելու : Բայց այս խնդիրը մտածող չկայ հիմա : Եպիսկոպոսները, Երեսփոխանները, ու մանաւանդ խմբագրապետները գործի վրայ են : Բիւզանդիոն, Երէցեան Եպիսկոպոսին յաջողութեան ամենափոքր հաւանականութիւնն իսկ ջնջելու համար, ոգի ի բռին առաջ կ'ընէ Դուրեանի թեկնածութիւնը և չի վարանիր մինչև իսկ մուր քսելէ Ստեփաննոս Եպիսկոպոսին վրայ, զայն իբրև եղտոյն մարդ ներկայացնելով յանրաւի : Եթէ Բիւզանդիոն ճշմարտութեան քարոզիչ հանդիսանալ կ'ուզէ, ինչո՞ւ իր գրիչը կը տկարանայ Տրդատ Եպիսկոպոսին համար, զոր կ'ուզէ անպատճառ արդարացած տեսնել : Տրդատ Եպիսկոպոս նոր պաշտպանողական մը գրելու պէտք չունի քանի որ անգամ մը գրեց Մանգրումի մէջ և ուշիմ ընթերցողները հասկցան թէ Կեսարիոյ առաջնորդը շիֆտումէկը չէ եղեր : Ժամանակ չի համարձակիր յայտնապէս արտասանել իր թեկնածուին առումը և կ'առաջարկէ որ կարգ մը Եպիսկոպոսներ, Երէցեանն ալ մէջը ըլլալով, դատուին Պատուոյ Ատեանի առջև, որպէս զի «Իրենց վարկն ու պատիւը վերստանան» : Պատուոյ Ատեան . . . : Բայց այսուհետև ո՞վ կրնայ հաւատ ընծայել այդ անունին տակ խաղաղուած կոտակերգութիւններուն : Վահրիճ վրդ. ի պէս գարշելի թխի մը և Եղնիկ վրդ. ի պէս մատնիչ սրիկայ մը չյաջողեցան անպարտ արձակուել Պատուոյ Ատեաններու կողմէ : Օ՛ն անդր, Տիար խմբագրապետ Ժամանակի, ազգը այլևս չի՛ խաբուիր ձևակերպական բաներէ, որոնք պարզ ձեռնածութիւններ են միայն : Մանգրումէ առաջ կը չէ Իգմիրի ծերունի առաջնորդը : Ստեփաննոս Եպիսկոպոս կ'աստուածանայ ազատական անկախ օղկանին մէջ, մինչ խաչը կը հանուի ազատ հայաթերթին մէջ : Ցաւալի է որ ազատ բուն իսկ իր քաղցր նշանակութիւնը կորսնցուց, մեր խմբագիրներուն գրչին տակ . . . : Առանց մեր կողմէ կարծիք յայտնելու Իգմիրի Առաջնորդին նկատմամբ, դիտել կուտանք Մանգրումի խմբագրապետին թէ ի՞նչ շուտ մոռցաւ իր ժողովին պայքարը Յովակիմեան Սրբազանի դէմ, զոր տարիներ առաջ մղեց Բիւզանդիոնի մէջ, մինչ ուրիշ խմբագիր մը, Աբիկ Մուպահեաճեան, աւելի խորագէտ ու հեռատես, պաշտպանեց Սուրհանդակի մէջ և յաջողեցաւ այս կերպով իր թերթին վաճառումը եռապատկել Իգմիրի, Ատարազարի և շրջականերուն մէջ : Երուսնդ Տ. Անդրէասեան կ'երևի թէ այժմ օգուտ քաղել կ'ուզէ այս փորձառութենէն, Մանգրումի ventor աւելցնելու համար :

Բայց ո՛չ Դուրեան, ոչ Երէցեան և ոչ Յովակիմեան նոյնչափ հաւանականութիւն ունին յաջողելու, որչափ Բերայի փառատեն-

չիկ քարոզիչը, որ ամենէն աւելի եռանդայոց տուաւ Իզմիրլեանը ժամ առ ժամ ինքնամիտ ինքնակեղութեամբ իր խօսքերը չեն մոռցուած տակաւին եւ յետոյ, ի՞նչ կը նըշանակէր պատարագի մէջ յիշատակել Կաթողիկոսին անունը երբ տակաւին օծում չկայ եւ երբ մանաւանդ Պատրիարքարանը գեոռ' եւ է հրահանգ չէ ուղղած: Արդեօք Հմայեակ Սրբազան կը վախնայ որ Իզմիրլեան Պատրիարքը միաբը կը փոխէ եւ կը հրաժարի՞ Կաթողիկոսութենէ: Ի՞նչ իրարանցում, ի՞նչ փութկոտութիւն է այս: Եւ եղաւ ինչ որ պատահած չէր մինչեւ հիմա: Պարզ Վարդապետք մը, Առնոյ Դուրեան, ի պաշտօնէ եւ հրապարակաւ յանդիմանեց Հմայեակ Արքեպիսկոպոսը, եկեղեցական կարգապահութեան դէմ գործած ըլլալուն համար: Բերայի քարոզիչը, որ «Կայսեր տարեդարձի շնորհաւորութիւնները անձամբ մատուցած է իբր հաւատարմ», (ինչպէս կ'ըսէ Բիւզանդիոն Ստեփաննոս Եպիսկ. ին համար), լաւ խորհա՞ծ է արդեօք որ Հայ ազգը իրեն պիտի վըստահի Պատրիարքական Աթոռը: Մենք կը տարակուսինք, որովհետեւ գիտենք թէ շրջազգեստներու շուրջ թափառելէ յոգնած մարդիկը չա՛տ չա՛տ քարոզչութեան պաշտօն մը միայն կրնան վայելել իբր շնորհ:

Պատրիարքական ընտրելիութեան այս լռին պայքարին մէջ առաջին շահողը եղաւ . . . Յ. Ալիբար, որ պատիւ ունեցաւ Ս. Սեդանին վրայէն յիշատակուելու, իբրեւ . . . սրբազան դէմք մը: Անշուշտ այս խնկարոյր յիշատակութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ Ռ'բան տեսչու եւ անունով իր նորատիպ գիրքին արագ վաճառման: Ամերիկայի ամենէն սրամիտ հրատարակիչներն իսկ խորհած ըլլալու չեն reclameի այս տարօրինակ եղանակը: Տ. Հմայեակ Սրբազան պէտք ունի հրապարակագիրներու օժանդակութեանը, զոր պիտի գործածէ իբր լծակ պատրիարքական գահը բարձրանալու համար: Ազգ՝ բոլոր հրապարակագիրներուն:

* * *

Ազատութեան հրատարակումէն ի վեր մէկ քանի հայերէն նոր թերթեր լոյս տեսան Պոլսոյ մէջ, աւելի կամ նուազ հետաքրքրութիւն եւ համակրութիւն արեւնցնելով ընթերցող հրատարակութեան մէջ, ինչպէս Զիկ-գակ, Ժամանակ, Կալոօշ, Չայն Հայրենեաց, Ազդակ եւն. Իմ ժառի, ամենէն աւելի շահագրգռեց զիս Դաւոռնի հրատարակութիւնը, որովհետեւ այդ թերթին գլուխն կը գտնուէր այնպիսի մէկը (Ենովք Արմէն), որուն գրածները կարդալ միշտ սիրելի եղած է ինծի, ո՛չ անշուշտ գրողին գեղեցիկ յօդուածները կարդալու համար, քա՛ն լիցի, այլ պարզապէս անոր համար՝ որ Ենովք Արմէնի այլանդակ գաղափարները ժամանցի լաւ միջոց մը

կ'ընձեռեն ինծի:

Օրեր առաջ լսեցի թէ Գարունը իբր օրաթերթ պիտի հրատարակուէր Յունվար 1էն սկսելով. յետոյ իմացայ թէ աւելի յարմար տեսնուեալ է (այդ ոճին իմաստը չառ լաւ կ'ըմբռնեն լրագրական կեանքը մօտէն ճանչցողներ) զայն շաբաթաթերթի վերածել: Գարունը շաբաթաթերթը լոյս կը տեսնէ Յունվար 10ին, ի գին 40 փարայի: Երկու օր վերջ, լրագրավաճառէ մը Գարունի Ա. թիւը կ'ուզեմ որուն փոխարէն քառասունոց մը կ'երկարեմ մարդուն: Լրագրավաճառը երեսուն փարա ետ կուտայ: Իրեն կը նայիմ զարմացած:

— Գինը 40 փարայ չէ, կը հարցնեմ:

Մարդը քիժիծաղով մը կը պատասխանէ. թերթին ճակատը կը նայիմ և կը կարդամ «40 փարա» վերառուածիւնը. ա՛յն ստան կ'ըմբռնեմ լրագրավաճառին հեգնոտ ծիծաղին բովանդակ նշանակութիւնը: Թերթին գինը 40 փարա է, բայց որովհետեւ չի ծախուիր, ստիպուած են զայն 10 փարայի ծախել: Այսչափ անկում և ստիկա՝ առաջին թիւէն իսկ:

Թերթը, բաղկացած 8 մեծագիր էջերէ, իր ամբողջութեան մէջ բաւական հրապուրիչ է: Առաջին էջին վրայ կայ Ենովք Արմէնի մէկ յօդուածը. կը շտապեմ զայն կարգալ, որովհետեւ ինչպէս ըսի, մեծ հաճոյք կը պատճառեն ինձ իր գրուածքները: Ենովք Արմէն քանի մը տողով կը ներկայացնէ թէ ի՛նչպէս հայ գրողը, ազատութեան զգայութենէն ալ բխելով, «չառ մը խենդութիւններ բրաւ, ճիշտ ստանին նեղ պատերուն անկիւնէն ազատ գաշտը ալծակուած մանկիկին պէս, որ խել-խօ կ'ոտոտատէ, կը վազվզէ, կը թռչկոտի, ինալով ելլալով, ձեռքը-ոտքը վերաւորելով»: Յետոյ կ'աւելցնէ.

«Ու ես, լրագրութեան մէջ միշտ ինքզինքս ա՛յնչափ կաշկանդուած զգացող մը և մի՛շտ դժգոհող գրաքննութեան բիրտ կապանքներէն, երբ այս պահուս երկարատեւ լռութիւն մը կը խզեմ «ազատ մամուլի շրջանէն ի վեր, այդ լռութեան համակերպումը և «անոր հանդէպ բարեկամներու զարմացկոտ հարցումը կը բացատրեմ անով որ՝ ազատութեան գինովութենէն չհարբելու տեսակ մը «խրոչում» ալ իր վերջը գտեր է, և թէ հրապարակագրական որոշ «գեանի մը վրայ գոնաւորով տշխատելու պէտքը՝ ճշմարիտ դեր «մըն է ունեցիր գործել չկարենալ ցանկալու, անձեռն ո՞րքուած «տշխատութեան մը, աւանց առաջագրուած կզգիացումի»:

Ենովք Արմէնի քարեկամները զարմանալով կը զարմանան եղեր քե ինչո՞ւ չի գրեալ... Այս խօսքերը միտքս փոքրիկ դէպք մը կը բերեն, որ ճշիւ ցոյց կուտայ իր խորհելու, գրելու և դատելու եղանակը:

Հազիւ վեց ամիս առաջ Բերա, երեկոյթի մը գացած էի. հոն

տեսայ Ենովք Արմէնը, որ իր Մասիսին զաւարումէն ի վեր գրիչ ձեռք ստած չէր Պա՛մը բարեկամներ չըջապատելով զինքը, զարմանալով հարցոցին թե ինչո՞ւ չի գրեր: Ենովք Արմէն վէս կերպարանք մը սուաւ, իրեն եղած պատիւէն արքշիւ, ու պատասխանեց ափսոսիս չեշտով մը, որ կարծես երկնային պատգամներ պիտի որոտար:

— Վաղուան Սուրհանդակի մէջ գեղեցիկ յօդուած մը ունիմ, որ ազգային շրջանակներու մէջ խիստ մեծ ազմուկ պիտի յարուցանէ . . . :

Յաջորդ օրը, երբ խոստացուած այդ գեղեցիկ յօդուածը կարդալու համար ակնարկ մը կը պտըտցնէի օրուան Սուրհանդակին վրայ, իր ստորագրութեան տակ Օրը օրին մը կարգացի, ուր կ'առաջարկուէր եկեղեցիներու պնակներուն մէջ չուխայի կտոր մը դնել, որպէս զի դրամներէն ազմուկ առաջ չգայ:

Ահա թէ ինչ կը հասկնայ Ենովք Արմէն՝ ազգային շրջանակներու մէջ մեծ ազմուկ հանելու հանգամանք ունեցող յօդուածը ըսելով: Ազատութենէն ասդին Ենովք Արմէն չի գրեր եղբր վերը ցոյց տրուած պատճառներով. եթէ ինք անկեղծ մէկը եղած ըլլար, պիտի գրէր:

«Ու ես, լրագրութեան մէջ միշտ ինքզինքս երախտապարտ «զգացող մը գրաքննութեան, քանի որ եթէ գրաքննութիւն չըլլար, ոչ ոք պիտի կարդար զիս, ազատութեան հրատարակումէն «շմոքեցայ, որովհետեւ ա՛յլ ոչ ոք ինծի մեքայիփ պիտի տար. գը-«լուխս շատ տեղեր զարկի, յաջողեցայ Սուրհանդակէն ներս «սարդիլ և ա՛յն պահուն երբ Խմբագրապետ ըլլալու վրայ էի, «ինձմէ զօղորն (Տիգրան Զաւէն) ելաւ դէմս և ստիպուեցայ ձգել «փախիլ. յիտոյ Ժառանգակի շուրջ սլքոկացի, բայց չլաջողեցայ «պաշտօն մը ձեռք ձգել: Եւ վերջապէս, Փայագաշեան անունով «մէկը գտնուեցաւ, որ զիս իր թերթին մէջ առնելու յիմարութիւնը «գործեց, և հիմա տղատութեան ինձ առթած շմոքանքէն սթա-«փելով, կը խզեմ վեցամսեայ լռութիւնս և կը սկսիմ գրել, որով-«հետեւ որոշ գեանի մը վրայ կը գտնուիմ»:

Կեցե՛ք Ենովք Արմէն, անուանի գրագէտն Հայոց:

ՀԱՄԵՐԻԱԿ

ՏԻՐԱՅՈՒՄԱԿ ԱՆԻ ՐԻՉԱ ԵՒ ՄԱԳՆԵՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

1908ի Յուլիսը տարօրինակ յեղաշրջումի մը ականատես կընէր մեզ, Հին Ռէժիմը տապալած էր և անոր կը յաջորդէր սահմանադրութեան մեղրալուսինը . . . :

Աստուած իմ, կարելի՞ լաւն էր արդեօք հաւատալ այսքան ցնորհ-ցնող իրողութիւններու, ու մտածել թէ այնքան խորարմատ բռնակալութիւն մը անակնկալ կերպով ջախջախուած էր և անոր տեղ, աղստութեան ժպիտները կ'ողջունէին մեզ. ատիկա, պարզապէս է՛ն ապշեցուցիչ անակնկալն էր որ մեզի վերապահուած ըլլար:

Ամէն օր, հայու և թուրքի եղբայրակցութեան ջերմ ցոյցերու և ահարկու բռնակալներու անկումին հանդիսատես կ'ըլլայինք: Ամենուն սրտին մէջ, յոյս մը կը նշուէր թէ Թուրքիա իր վերածնունդին կը դիմէր . . . :

Ո՛ր էին այլևս, այն մռայլ դէմքերը՝ որոնք Համիտեան շրջանին խոժոռ նէօթասթէնիքներու երևոյթը կ'ընծայէին: Այն հիւժած, մռայլ և կռակածոտ գիմազիժերուն վրայ՝ հիմա կարծես, յոյսն և ոգի՞ր . . . թիւնը կը ճառագայթէին:

1908ի Յուլիսը, յուզումի և ցնծութեան ամիս մը եղած էր ինձի համար ալ: Ներքին անդիմադրելի բնազդ մը կը՝ մղէր զիս մասնակցելու այն բոլոր ցոյցերուն և շարժումներուն որոնք ազատութիւնն աւելի ժողովրդական ընելու պիտի ծառայէին, այն պէս որ մոռնալով այլևս գրասենեկի աշխատութիւններս՝ ինքզինքիս հանրային գործիչի մը դերը տուած էի, ես՝ որ բռնակալութեան շրջանին՝ է՛ն շատ կը վախնայի կառավարութեան ամենափոքր կասկածն իսկ վրաս հրաւիրելէ:

Առևտրական զբաղումներս բոլորովին երեսի վրայ մնացած էին, որովհետեւ ո՛չ իսկ վայրկեան մը կրնայի միտքս կեդրոնացնել գործի վրայ, միայն կը մտածէի թէ բարեկամներս ներողամտութեամբ պիտի դիմէին այս զանցառութիւնս՝ որ խանդավառութեան այդ տիպա՛ր օրերուն, թիրեւս աչքի իսկ չի զարնէր:

Պարտազանցութենէ թելադրուած խղճահարութիւն մը սակայն, կը սկսէր տապնապեցնել զիս, այդ պատճառով կ'որոշէի դարձեալ

դասել զգացումներուս զեղումը . . . :

Այն օրէն ի վեր, սիրով կը փակուէի գրասենեկիս մէջ և հաճոյքով կը կատարէի այն միենոյն հաշուական աշխատութիւնները՝ որոնք նախապէս այնքան տաժանելի և միօրինակ կը թուէին:

Օգոստոսի տաք օր մ'էր, արեւը հուր կը ժայթքեցնէր ամբողջ քաղաքին վրայ ու ես՝ պատուհանիս կրթնած, սենեկիս դուռերը բաց թողած էի օդի զով հոտանք մը արտադրելու գիտաւորութեամբ:

Միտքս հեռանդր ամպերու նօսք ծալքերուն հետ, կը խորատուգէր երկնքի կապոյտ ոլորտին մէջ ու տեսակ մը երազային տրամադրութիւն կը տիրապետէր վրաս՝ երբ յանկարծ ելեքտրական ցնցում մը զգացի:

Տարօրինակ բան բարեկամս — Գեղամ, զոր տարիներէ ի վեր չէի տեսած՝ յանկարծ ներս կը մտնէր ժպտուն և զուարթ գէմքով:

Կարօտի բուռն թափին տակ, գրեթէ խեղացնոր՝ խեղոյն կը շրջապատեմ զայն բազուկներովս:

— Ախ, միմիջեւով, ինչո՞ւ ազատութեան տօնը առանձին ողջունցիր:

Գեղամ որ զիս կը դիտէր՝ ուրախութենէն կը սկսէր իրապէս յուզուիլ:

— Ինչ հսկայ փոփոխութիւն, կը կրկնէր իր կարգին, կազդուրուած ջղային դրութիւնդ հիացումս կը գրաւէ. այո՛, բարեկամս, զուարթ և կորովի երևոյթ մ'ունիս՝ որուն թերեւ է՛ն շատ նպաստած ըլլայ նորահաստատ ազատութիւնը:

— Ձեռք գիտեր թէ պիտի ուզե՞ս ինծի ընկերանալ մինչև Պօլիս, և թերեւ աւելի հեռուն՝ գլխադիտական փորձեր կատարելու համար:

— Ինչո՞ւ չէ, սիրով, կը թոթովէի ուրախութենէս:

— Լա՛ւ, ուրեմն, առաջին նաւով մեկնինք:

Բարեկամիս պայմանն ընդունուած էր և ուրբաթ առտու մը, նաւակ մը՝ մեզ երկուքս կ'առաջնորդէր Կիւրճիի նաւը՝ որուն մեծ կայմին վրայ Օսմ. խոշոր գրօշակ մը կը ծածանէր:

Այն առ տուն, քարտիկին վրայ, խուռն բազմութիւն մը հաւաքւած էր և ամէն ոք՝ «Ալի Րիզա»ի անունը կը կրկնէր անէժքներու և հայհոյանքներու տեղատարափի մը տակ: Այն Ալի Րիզային՝ որ Հաւիտեան շրջանի հոգեւարքի օբերուն գծովային կեանք մը ստեղծած էր Վանի մէջ, համատարած սուրբ մատնելով այդ քաղաքին Հայութիւնը:

Շոգհնաւ հասած էինք արդէն, բայց հոն տարօրինակ անգործութիւն և լռութիւն կը տիրէր: Մենք վե՛րն էինք, իսկ վա՛րը սըրահին մէջ՝ անազին բազմութիւն մը ամբողջովին դրաւած էր աթոռներն ու թաւշապատ նստարանները:

Քաղաքին նշանաւոր թուրքերը, գրեթէ ամբողջովին յետա-
շըջական՝ շրջապատած էին Ալի Րիզան. — ականոցաւոր միջահասակ,
զօրաւոր կազմուած բով մարդ մը՝ որուն աչքերը չարաճճիօրէն
կը շողային նենգ արտայայտութեամբ:

Ալի Րիզա, հանգիստաւոր շեշտով մը կը խօսէր իրեն տեսութեան
եկող բարեկամներուն հետ՝ որոնք հիացիկ երևոյթով կ'ունկնդրէին
իրեն. իսկ եւ՝ վերի ապակեզարդ լուսամուտէն հազիւ կ'իմանայի
իր այն յայտարարութիւններն՝ որոնցմով կը ջանար արգարացնել
իր զսպողական քաղաքականութիւնը Վանի հայերն ու Պաշնակ-
ցութիւնը պատասխանատու նկատելով իր օրով տեղի ունեցող
ցաւառիթ անցքերուն համար . . . :

Ալի Րիզայի խօսած առեւնը՝ Գեղամ լուռ կը մնար. թերեւ կը
խորհրդածէր առանց երբէք ինծի հաղորդելու իր մտածումները:
Ու այսպէս՝ գրեթէ կէս ժամ անխօս ժամանակ անցուցինք:

Յանկարծ համատարած լուսթեան մէջէն՝ թաւ շեշտերով շո-
գենաւին ողբազին սուլուով լսելի եղաւ, մեքենաները սկսան դը-
ղորդել և վա՛րի սրահին հիւրերը՝ ժպտագին և պատկառոտ երե-
ւոյթով, սկսան մի առ մի հրաժեշտ առնել Ալի Րիզայէն որ ոտքի
կանգնած, աեսակ մը արուեստակեալ լրջութեամբ կը պատասխա-
նէր իրեն հանդէպ վերջին անգամ արտայայտուած համակրանքի
ցոյցերուն . . . :

Քանի մը վայրկեանի մէջ, սրահն արդէն ամայացած էր և շո-
գենաւին յառաջակողմէն, մեքենաներու լալացուցիչ ժխոր մը մինչև
մեզի կը հասնէր. խարխիւր կը վերցնէին և շատ չանցած՝ կը
մեկնէինք:

Մեր առջին, գեղեցիկ տեսարան մը կը պարզուէր, քաղաքն
ամբողջ կանանչներու մէջ պարուրուած՝ անմահ գիւղանկարի մը
երևոյթը կը պարզէր, աւաղուտ տարածութեան մը սիրուն գօտիով
ալ աւելի հրապուրիչ դարձած:

Ծո՛վը, երկնքի շինջ կապոյտին հետ կը մրցէր, իր մակերեսին
վրայ զմայլելի լեզակի դո՛յն մը ցլացնելով ու հեռուն, սիրուն
հրուանդաններ իրարու կը յաջորդէին, խորհրդաւոր խորշեր կազ-
մելով Սև Ծովի այս հմայլոտ ափերուն վրայ:

Ա. կարգի ուղևորներու յատկացած բարձրավանդակին վրայ
մեզմէ զատ՝ ոչ ոք կ'երևէր, ու մինչ երազանքի անուշ տրամադ-
րութիւններով համակուած՝ հեշտանքով կը գիտէինք դիմացի ցա-
մաքին գեղեցկութիւնները, նոյն ա՛յդ պահուն՝ Ալի Րիզա, միւր
քով կը փութար, կը բարեւէր մեզի և աթոռ մը զրուելով՝ սիկար
կը հրամցնէր:

Կարելի՞ բան էր արդեօք նկարագրել նոյն վայրկեանին զգացած
տարօրինակ զգացողութիւններս, կարծես հրէշի մը կամ աւելի
ճիշտը, գազանի մը ներկայութեանը կը գտնուէի, բայց Ալի Րի-

զա՛ւ ամէն ջանք կ'ընէր հաճելի երևնալու և այնքան քաղաքավար վերաբերում մը ցոյց կուտար մեզի հանդէպ, որ երևոյթներէն դատելով՝ իր անցեալը չի գիտցող մէկը, չախտի հաւատար իրեն վերագրուած խժդուութիւններուն . . . :

Բարեկամս սակայն, աւելի գործնական՝ խօսակցութեան ձևով, նուրբ հարցաքննութիւն մը կը կատարէր որոնց փութկոտութեամբ կը պատասխանէր Վանի նախկին կուսակալը, կարծելով թէ իր խօսակիցները տաճկերէնի հմուտ եւրոպացիներ են:

Հո՛գ է՛ր թէ այդպէս ըլլար, շահեկան պարագան, իր արարքներուն նկարագրութիւնն իր իսկ բերնէն լսելն էր և ահա ա՛յդ պատճառով՝ խորունկ ուշադրութեամբ կը հետեւէր բարեկամիս և Ալի Րիզաի միջև փոխանակուած խօսակցութեան:

Գիպամ, աննշմարելի հետաքրքրութեամբ կը հարցնէր.

— Վանէն կը վերադառնաք, այնպէս չէ՞ . . .

— Այո՛, կը պատասխանէր երջտըզի այս ասոյդեանը տեսակ մը վարանումով ու բարեկամս կ'անցնէր ուրիշ հարցումի մը.

— Հոն ալ, արդեօք հանդիսաւոր կերպով տօնեցի՞ք Սահմանադրութիւնը:

— Հարկա՛ւ, հարկա՛ւ, վրայ կը բերէր Ալի Րիզա՝ աշխուժիւ:

— Բնականաբար մեր երկրին պատմութեանը մէջ աննախընթաց և այսքան նշանակաւոր դարապլուխ մը աննշմար չախտի անցնէր Վանի մէջ . . .

— Ամէն կողմ, խրախճանութիւն կատարեցինք, հաշտութիւն քարոզեցինք մեր ազգին և Հայերու միջև . . . բանտարկեալներն արձակեցինք և հիմա հո՛ն կատարեալ եղբայրակցութիւն կը տիրէ . . . :

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը, այդ կողմերու հայութեան մասին, հարցուց բարեկամս:

Ալի Րիզա պահ մը վարանեցաւ, բայց Գեղամի անտարբերութենէն քաջալերուած՝ սկսաւ տառնց նկատումի պատասխանել.

— Այդ կողմի Հայերը, բոլորն ալ գրեթէ անիշխանական և յեղափոխական են . . . Կուկասէն եկող խռովարարները՝ քաղաքացիներէն շատերուն մտքերը թունաւորած են, և իմ կարծիքով այդ Հայերը պարզապէս գործիքներն են Ռուս Կառավարութեան որ մեր երկրին քայքայման մէջ կը փնտռէ իր շահը . . .

Իբրև կուսակալ, Վան ժամանած օրէս ի վեր ճի՛շտ այս տըպաւորութիւնն ունեցայ և եթէ խոհեմաբար չի շարժէի՝ ահագին կոտորած տեղի պիտի ունենար այդ քաղաքին մէջ . . . որովհետեւ՝ Իսլամ բնակչութիւնը չափազանց գրողուած էր Քրիստոնեաներու դէմ՝ անոնց խռովարար ընթացքին պատճառով:»

Ալի Րիզա, պահ մը կանգ առաւ. երկրորդ սիկառ մը վառեց, մինչ Գեղամ հարցումը շարունակելով՝

— Կարծեմ, աւելցուց, փոքրիկ ջարդ մը տեղի ունեցած է արդէն, ինչպէս ծանուցին թերթերը:

— Ո՛հ, ո՛հ, պատասխանեց Ալի Րիդա, ընդմիջելով. խնդրին մանրամասնութեանը ծանօթաւորու է որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ դատաստան մը կատարել այդ անցքերուն մասին:

(Շարունակելի)

Ս. Գ. ԽՏՇԵԱՆ

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Ի նպաստ Ազգ. Վարժարաններու և Ազգ. Հիւանդանոցի միացեալ երեկոյթներու առաջինը կատարուեցաւ անցեալ Կիրակի գիշեր Հռիփ. Վարժարանի սրահներուն մէջ:

Ընտիր, գեղեցիկ և սիրուն հաւաքում մը, նազելի Տիկիններու և չնորհալի Օրիորդներու անզոյգ փունջեր, պարորդներու և հանդիսատես պարոններու ժպտուն ու ծիծաղկոտ գէմքեր, ամեն կողմ ոգևորութիւն, ղուարթութիւն և ընտանեկան մթնոլորտ մը:

Ճոխ շքասեղան մը որ կանացի փափուկ ձեռքերով զարդարուած կ'հրապուրէր պարող զոյգերը իրենց վերջին հեւքը անոր առջև առնելու և մեծարելով մեծարուելու զովացուցիչներով, ըմպելիներով կամ քնքուշ բերաններու յատուկ պատաւիկներով:

Շքասեղանին հետ չէին մոռցուած նաև թղթախաղի սեղաններն որոնք այս անգամ ալ տեղի ոգևորուած էին պարասրահին պէս և ուր իրենց բաղդը անգամ մ'ալ փորձելու կ'յանդգնէին կեանքի մէջ յաջողածներ ու չյաջողածներ, յաղթական կամ պարտուած դուրս գալու համար այդ սենեակի հեղձուցիչ մթնոլորտէն:

Վերջապէս ամեն կերպով յաջողած էր երեկոյթը և գնահատելի են ամեն անոնք որոնք ջանք, խնամք և հոգատարութիւն չէին խնայած անոր իրական յաջողութեան համար:

Բացառիկ փայլ մ'ալ սոյն երեկոյթին՝ ներկայութիւնն էր Հ. Թ. Դաշնակցութեան կուսակիցներէն ծանօթ Ծրանսացի Հայասէր՝ Տիար Բ. Բիլեարի իր Ազն. Տիկնոջ՝ Տիկին Բիլեարի հետ, որոնք ժամը 11ին Տիար Մարի հետ թողուցին պարասրահն Մարտէյլէզի քայլերգին և որոտընդոստ ծափերու մէջ:

Նշանակին այս երկրորդ երեկոյթը կրնանք ըսել թէ կատարեալ յաջողութիւն մ'եղաւ, թէ շքեղութեան, թէ կանոնաւորութեան և թէ ոգևորութեան տեսակէտով, և յուսալից ենք թէ երրորդն որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ ի նպաստ Ազգ. Հիւանդանոցի, պիտի գերազանցէ իր նախորդները:

Մ Ր Տ Հ Ա Ք Փ Ա Շ Ա *

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Գ. Լ. ՈՒՆԷ.

ԴԵՍՊԱՆԱԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ ՄՐՏՀԱՔ ՓԱՇԱՅԻ ԱՔՍՈՐԸ

Հազիւ թէ օտար պատուիրա՞նները մեկնած էին Պոլիսէն և Մո-վային նախարարութեան պաշտօնատան մեծ սրահին դռուները հա-զիւ փակուած էին անոնց ետեւէն, Պալատը միտքը դրաւ կրակ տալ այն սկանիւն զոր այնքան խնամով պատրաստած էր բարեկարգիչներուն դէմ: Լիազօրներու մեկնումէն յետոյ անցած տասնըհինգ օրերու միջոցին՝ Միտհաթի և Պալատին միջև յարաբերութիւնները չա-փազանց ձգտուն վիճակ մը ստացան: Դեսպանախորհուրդի աշխա-տութիւններէն յետոյ, անդրադոյն վիճաբանութեան մը վերապահ-ուած երկու խնդիրները, այն է՝ Ղալիպ փաշայի հանգստեան կոչ-ուիլը և խառն դպրոցները մէջտեղ ելած էին և յայտնի կուռի մը պատրուակ կ'դառնային:

Միտհաթ որոշած էր պաշտօնանկութիւնը: Ելմտական Նախա-րարին որ՝ չափազանց հաճոյակտոտարութիւն մը ցոյց տալով Պալա-տին հանդէպ՝ ինք իր գլխուն միջոցը գտած էր կրկնապատկելու անձնական գանձուն սահմանուած գումարը, պարզապէս ոսկի դը-րամով վճարելով զայն: Ուրիշ ամբաստանութիւններ սակայն կը ծանրանային Նախարարին վրայ, ի մէջ այլոց՝ Պետական գանձին հաշիւներուն մէջ տիրող յայտնի անկանոնութիւնը: Միտհաթ, ա-ռանց կասկածելու Ղալիպ փաշայի ուղղամտութեան վրայ, համոզ-ւած էր սակայն անոր անկարողութեանը որ երեւան կուգար մո-նաւանդ իր այն դրութեամբ որով չափէն աւելի գանձատուներ չըր-ջաբերութեան կը հանէր, ինչ որ տարաստիճան և վրդովիչ անկում մը առաջ կ'բերէր պետական արժեթուղիներու գնոցի մէջ: Սուր-թանը հաւանած էր Ղալիպ փաշայի պաշտօնանկութեան, պայմա-նաւ՝ սակայն՝ որ անմիջապէս ծերակոյտի տնդամ պիտի անուանու-ուէր, մինչդեռ Միտհաթ կ'պնդէր որ նախնական քննութիւն մը

կատարուի իր պաշտօնատան հաշիւներուն վրայ: Դիւրաւ կ'հասկցուի թէ այս կռիւները նախապէս կարճ ուսածէն շատ աւելի բաներ կ'ծածկէին իրենց տակ և որոնցմով կ'բացատրուի Պալատին մէջ Միտհաթի դէմ սնուցուած բուռն ռիսակալութիւնը:

Ելժտակա՛, Նախարար Ղալիպ փաշայի խնդրէն յետոյ՝ խառն դպրոցներու խնդիրը վերստին մէջտեղ հանուեցաւ. ինչպէս արդէն տեսանք, Միտհաթ ալլա խնդրոյն լուծումը կ'նկատէր իբր անհրաժեշտ պատկումը նորահաստատ վարչական գրութեան՝ որով նպատակ ունէր առաջ բերել կայսրութեան զանազան տարրերու միացումը: Անիկա կ'փափաքէր իր ծրագրին կիրարկումը սկսիլ զինուորական վարժարաններէն: Հաւանական մեծ պատերազմի՝ մը նախընթացը, երբ երկիրը կրնար պէտք ունենալ իր բոլոր զաւակներուն, բնական կ'թուէր իրեն պատրաստել քրիստոնեաներու մուսթը բանակին մէջ՝ այնպիսի չափով մը որ ժամանակէ մը յետոյ կարենար հայթայթել ոչ-խլամ սպաներու առաջին բաժին մը: Այս մասին ստիպողաբար պնդեց Սուլթանին մօտ, բայց պալատին սովորական գործեղակերպին բախեցաւ—վարանում, խոստում, յաղազում: Սուլթանը առարկութիւններ բրաւ, ձգձգեց, նախ հաւանութիւն տուաւ, յետոյ ետ առաւ. երկար վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ և այնպիսի կիծու հանգամանք մը առաւ որ Միտհաթ հետեւեալ վերջնագիրը ուղղեց Սուլթանին՝ յանուն բոլոր նախարարութեան:

Պաշտօնաւ առաջին ֆարսուդարին

Թուրքիոյ բոլոր անկեղծ բարեկամները առիթ չեն կորսնցուներ զմեզ հրաւիրելու որ —ինչպէս կ'ընէր վերջերս Պ. Թիէն— արգի պաւլագաններուն մէջ մեր բարի կամեցողութեան ապացոյցները տանք Եւրոպայի Այսոյ խաղ Միւղլարիս փաշայէ հասած հեռագիրէ մը կ'տեղեկանք թէ Լօրտ Տէրպի շնորհաւորած է կայսերական կառավարութիւնը՝ Դեսպանախորհուրդին լուծման առթիւ որուն մէջ յաջողութիւն մը կ'տեսնէ Թուրքիոյ համար Լօրտ Տէրպի խորհուրդ կուտայ մեզ ժամ առաջ հաշտութիւն կնքել Սերպիոյ հետ և սկսիլ գործադրել սահմանադրութիւնը, ինչպէս նաեւ Դեսպանախորհուրդէն յանձնարարուած այն միջոցները որոնց անմիջական իրաւորումը հնարուոր է: Եւ մինչդեռ մենք լրջօրէն նկատողութե մնաւնելով այս բարի խորհուրդները, կ'աշխատինք անյուսկալ գործադրել բարենորոգումներու մասին տրուած ֆէրմանները, երկու օր առաջ հրատարակուած կայսերական իրաւէով մը կարգիլուի քրիստոնեաներու ընդունելութիւնը զինուորական վարժարաններու մէջ, թէև ասկէ առաջ ուրիշ իրատէ մը արտօնած էր ալլա ընդունելութիւնը: Արդ, այսպիսի արգելք մը կրնայ լրջօրէն վտանգել ամէն կողմէ Սահմանադրութիւնէն սպասուած կարեւոր բարենորոգում մը, բնական է որ այս տեսակ խոչընդոտներ վհատեցնեն և անգամալուծեն

այն ջանքերը զորս անընդհատ ի գործ կ'դնենք անձնութեամբ մեր երկրին ծառայելու համար: Խորագէտ կ'ցուինք ուրեմն որ այսօրուան Ժողովին մէջ ուսումնասիրուելիք բոլոր խնդիրներէն միայն այս խնդիրը առկախ կը մնայ, և աւելի ցաւալի պարագան սա է որ երէկ առտու մեր կողմէ զրաւորապէս Ն. Վեհափառութեան մատուցուած բացատրութիւնները անպատասխանի մնացին: Ուստի գիւմուս կ'ընենք կայսերական բարեացակամութեան ու թախանձագին կիսնդրինք Ն. Վեհափառութենէն՝ ամենամեծ խոհեմութեամբ և ուշադրութեամբ շարժիլ այս փափուկ խնդրոյն մէջ:

9 Մոհարրէմ 1294 (Հէճիր)

Ստորգր. ՄԻՏՃԱԹ

24 Յունվար 1877

Միտհաթ՝ այս մեքենայութիւններէն ձանձրացած՝ որոշեց կըտրուկ ընթացք մը բռնել մէջտեղ դնելով դահլիճի խնդիրը. ուստի հետեւեալ նամակը ուղղեց Սուլթանին:

Վեհափառ Տէր.

Սահմանադրութիւնը հռչակելով մեր միակ նպատակը եղաւ ջնջել բացարձակագիտութիւնը, որոշել Ձեր Վեհափառութեան իրաւունքները և պարտաւորութիւնները, սահմանել և հաստատել Նախարարաց պարտիքն ու իրաւունքները, վերջապէս ազգին ապահովել կատարեալ ազատութիւն մը և երկիրը վերականգնել ընդհանուր միաբան ճիգով մը:

Նոր Խաթիթ պէտք է որ մեռեալ տառ մնայ, ինչպէս եղած են երեսուն տարիէ ի վեր տրուած Խաթիթ Հիւսնյունները, անիկա պէտք է լրովին կիրարկուի՝ հակառակ արգի ճգնաժամին. որովհետեւ սահմանադրութիւնը հրատարակելով՝ մենք չուզեցինք ո՛չ Արեւելեան խնդրոյն լուծում մը տալ, և ոչ ալ մեզի թշնամի եւրոպայի համակրութիւնը գրաւելու բնոյթը սենցող պարզ ցոյց մը ընել:

Թոյլ տուէք ինծի, Վեհափառ Տէր, մի քանի բացատրութիւններ տալ ձեզ այս մասին: Ամէնէն առաջ Ձեր Վեհափառութիւնը՝ որ իր գործերուն համար պատասխանատու է ազգին առջև, պարտաւոր է իր իրաւունքներուն ու անանձնաշնորհմաններուն հափճանչում նաեւ իր պարտականութիւնները: Ասկից զատ անհրաժեշտ է որ Նախարարները բացաձակ համոզումն ունենան թէ ազատ են իրենց պաշտօնի կատարման մէջ և կարող՝ իրենց վրայէն թօթուել նետելու այն ստրկական շողքորթութիւնը որ չորս հարիւր տարիէ ի վեր մեր Ժողովուրդը նուաստացուց և երկիրը կործանման առաջնորդեց:

Խորին յարգանք մը կ'առնեմ Ձեր Վեհափառութեան անձին նըկատմամբ, բայց, հպատակելով հանդերձ օրէնքներուն և Շէրիին, պէտք է ազատ ըլլամ, Վեհափառ Տէր, չունալու ձեր հրամանե-

րուն՝ ամէն անգամ որ անոնք չեն համապատասխաներ ազգին շահերուն, որովհետեւ այլապէս չաւ դժուար պիտի ըլլայ ինծի տանիլ իմ վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան բեռը: Կ'ստակամ խղճիս ձայնէն որուն հանդէպ բացորոշ պարտականութիւն ստանձնած եմ՝ հայրենիքիս փրկութիւնը ու բարգաւաճումը ապահովող եղանակով գործելու: Կրնայ ըլլալ որ այս զգացումն յանցանք մը համարուի վեհապետիս կողմէ: Բայց ո՛րչափ ալ փափաքիմ իմ մասին ամէն կտակած փարատել Ձեր Վեհափառութեան մտքին մէջէն, անկարելի է ինձ չի կրկնել թէ՝ ամենէն աւելի կը ստակամ խղճիս յանգիմանութենէն և ազգիս անէծքէն:

Այս մասին զգացած երկիւղս է միայն որ ոյժ կուտայ ինծի Ձեր Վեհափառութեան ուշադրութեանը յանձնել ներկայ նկատողութիւնները: Անհրաժեշտ է, Վեհափառ Տէր, որ Օսմանեան ազգը իշխանութիւն տնտեսայ իւշգինքը բարեկարգելու և օրինաւոր վարչութեամբ մը կառավարուելու: Աւելորդ է բացատրել Ձեր Վեհափառութեան թէ ի՞նչ ըսել կազմում այս բառերով: Խոնարհաբար կ'աղաչեմ որ փառաւ ըլլաք թէ՝ ես և իմ պաշտօնակիցներս զուտ նայրենասիրական զգացումով մեր ստանձնած այս դժուարին գործը զլուխ պիտի հանենք:

Կարծեմ կրնամ պարծենալ թէ ըրած չեմ այնպիսի բան մը որով իմ անձիս հանդէպ պատասխանատու մնամ: Պիտի փափաքէի սակայն որ ժողովուրդը համոզուէր թէ մենք պարտաւոր ենք մեր գործերուն հաշիւը տալ իրեն, և ո՛րչափ աւելի տողորուի անիկա այս մտածումով՝ այնքան աւելի երջանիկ պիտի ըլլան:

Վեհափառ Տէր, ահաւասիկ ինք օրէ ի վեր կ'զլանաք նկատողութեան առնել իմ մատուցած խնդրագիրներս: Կ'մերժէք ձեր հաւանութիւնը տալ այն օրէնքներուն որոնք անհրաժեշտ են երկրին երջանկութեան համար և առանց որոնց ապարդիւն պիտի մնայ մեր ձեռնարկը: Մինչդեռ ձեր Նախարարները կ'ջանան վերականգնել կառավարական շէնքը՝ որ մեծ դժուարութեամբ կործանուի ազատեցաւ: Կրնամ ըսել թէ Ձեր Վեհափառութիւնը կ'աշխատի կործանել զայն:

Այն պարագային որ Ձեր Վեհափառութիւնը հարկ զգայ արձակել զիս Մեծ Եպարքոսութեան պաշտօնէն՝ վերեւ յայտնած կարծիքներուս համար, պիտի աղաչէի որ նոյն պաշտօնը վստահէր այնպիսի զօրաւոր ձեռքերու որոնք կարող ըլլան ինձմէ աւելի լաւագոյն կերպով հաշտեցնել Ձեր գաղափարներն ու սկզբունքները երկրին պէտքերուն և կացութեան ծանրութեանը հետ որուն մէջ կը գտնուի այսօր Կայսրութիւնը:

Մնամ Ձեր Վեհափառութեան խոնարհ ծառայ.

18 Յունվար 1293 (Հ. Տ.) 30 Յունվար, 1877

Ստորագր. ՄԻՏՅԱԹ

Կ. ՆԱԽԱՍԱՐԳ

ԱԼԻ ՅԱՅՏԱՐ ՄԻՏՅԱԹ ՊԷՅ

[Շարունակելի]

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

ՔԱՂ. Ժողովը իր նիստերէն միոյն մէջ, ինչպէս զրաժ էինք նկատողութեան առաժ է Հիւանդանոցի շուրջ Թեր ու դէմ ըստածները և հաստատութեան տեսուչ Մ. Մինասեան էֆ. իր նիստին հրաւիրելով մանրագնին հարցումներ ըրած է հաստատութեան ինչ ինչ խնդիրներու նկատմամբ, Յարգելի և բանիբուն Տեսուչ իրեն եղած շատ մը հարցմանց կէտ առ կէտ և մանրամասնաբար պատասխանելով անգամ մ'ալ ապացուցած է հիւանդանոցի բարւոյ վիճակը և կանոնաւոր մատակարարութիւնը, որով ժողովականներն գոհ մնացած են և հաստատութիւնն աւ հաղորդ ընելու համար նոյն հաստատութեան կանոնաւորութեան, խնդրած են որ հոգաբարձութիւնը իր տարեկան տեղեկագիրն և հաշուեցոյցն հրատարակելու առթիւ մանրամասնօրէն պատկերացնէ զանազան վիճակացոյցներով ներկայ և անցեալ կացութիւնը:

ԱՆՅԵԱԼ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ազգ. Հիւանդանոցի վերաշինութեան տարեկան հանդէսը: Ս. Առաջնորդ Հայրն մատոյց Ս. պատարագն և յետոյ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեցաւ Սպարթալեան հարազատներու Յակոբայ և Յովհաննու յիշատակին: Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ներկայներն առաջնորդութեան հիւանդանոցի վարի բակը ուր պարագային յարմար ճառեր ու երգեր երգուեցան: Պատ. Հոգաբարձութիւնը մանաւոր սեղան մը պատրաստած էր որու նախագահեց Դուրեան Սրբազան շրջապատեալ Հոգաբարձութեան անդամներէն և քահանաներէն և այլ ազգայիններ:

ԱԶԳ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետևեալ նուէրները:— Ոմն 1 պարկ ալիւր, 1 կրի Տիկին Մարի Գալուստեանէ 30 հաց 15 օխ. իւր հանգուցեալ ամուսնոյն հոգւոյն համար, Տիկին Ի. Յ. Գապարեանէ 20 օխ. հաց իւր որդւոյն հոգւոյն համար, Յովսէփ և Տիրան Յովսէփեանէ 1 պարկ ալիւր հանգուցեալ Տիկին Եռչան Յովսէփեանի հոգւոյն համար, Տիկին Էօթէնի Սուպիրանէ (Բարիզ) 200 ֆր:

ԽՄԲԱԴՐՈՒԹԻՒՆՍ իր անկեղծ ու խորին վշտակցութիւնները կ'ներկայէ իր բարեկամին ու աշխատակցին Մեծ. Նազարէթ էֆ. Հ. Ներսէսեանի ու իր ազնիւ տիկնոջ որոնք զժրադողութիւնն ունեցած են կարսնցնելու իրենց ուժամասեայ մանկիկը: **ՆՈՅՆՊԷՍ** մեր ցաւակցութիւնները Թաղիկեան ընտանեաց որոնք ունեցան զժրադողութիւնը կորսնցնելու իրենց եղբայրն՝ Տիար Մեսրոպ Թաղիկեան:

ՍԱՆՈԹ դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշի բեմական գործունէութեան 35-ամեակը լրացած ըլլալով ներկայ ամսոյ 24 ին, մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է Բագուի մէջ աւելու համար Տիկին Սիրանոյշի յորեւանը, մասնաւոր հրաւիրագրեր ղրկուած են ամէն կողմ ինչպէս նաև Թուրքիա մասնակցութեան հրաւերներով:

ՍՏԱՅԱՆԲ Յ. Գ. Մըմբեանի «Ալէլուիան» տասնեակ իմաստասիրական, որ կ'պարունակէ Անհունը, Բովանդակը, Հաստատութիւնը, Մահը, Աստուած, Հանճար, Գեղեցիկը, Սէրը, աստղերու խօսքն ու Հոգեկանութիւնն ու նիւթականութիւն, Բ, տպագրութիւն, Վ. Հ. Տէր Ներսէսեան գին 71½ դրուշ: Նոյնպէս ստացանք «Ըշտեմարան» պիտանի գեղեցեաց Գ. Տ. Ս. Փափաղեանէ որ ունի բժշկական բառարան մը, Ձեռնամուրթիւն, Մտաբոնութիւն, Երազահան կէն կէն, Մտածէսեան տպագրութեամբ գին 6 դրշ:

ՏԻԱՐ Մ. Նալպանտեանի Տնօրէն խմբագրութեան տակ սկսած է հրատարակուիլ «Գիտութիւն» ամսաթերթը, որ Հօգանի Հայկազեան վարժարանի հրատարակութիւնն է, վեցամսեայ բաժնեգիրն է Թուրքիոյ համար 30 դրշ. հասցէ Institut Arménien Lausanne SUISSE:

ՊԱՏԻԻ ունեցանք ընդունելու անցեալ շաբթու մէջ տեղւոյս Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընկերներէն Տիար Մարի այցելութիւնն խմբագրատան մէջ, ուր համակրելի Դաշնակցական երկարօրէն խօսեցաւ իր անցեալ բանտի կեանքին վրայ, մեր կրկնակի հարցումներուն գոհացում տալով:

ՏԻԱՐ Սուրէն Պարթեան Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութեան անդամներէն, յառաջիկայ Զորքըշարթի պիտի մեկնի քաղաքէս դէպի Ադրբայճանի ուր հրաւիրուած էր նոյն Կուսակցութեան հիմնադիրներէն՝ այցելելու համար Եգիպտոսի զանազան Ակումբները:

Իրազիր-Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՈՐԴԻ * Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE

FIRE LIFE

A. D. 1720

C. WHITTAL & CO

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՉԵՆՍ

ԱՄԵՐԱՀԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼՈՎԱՆ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720 ին ի 10ն80ն

Գոյք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. ոսկի վճարեալ ապահովա-
դրեալնրու 2720 և 42,000,000 Անգլ. ոսկի:

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Ռոյալ Էքչենս ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրդեհի
դէմ ամեն տեսակ կայուածք, կարասիք և Ապրանք նպաստաւոր պայ-
մաներով:

Ընկերութեան սկսածնքն է փաստաց անմիջական և արդար հատուցու
ելիս տարուան կամ աւելի ապահովագրութեանց համար յատուկ
զեղչ մը կ'արուի:

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

Ընկերութիւնն ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ.

1⁰ Աւրոյց կեանքի տնտեսութեան վրայ.

2⁰ Խառն Ապահովագրութիւն

3⁰ " " եւ կրկին դրամագլուխ

4⁰ Տղոց օժտի դրամագլուխովայլ եւ այլ պայմաններով.

5⁰ Ընկերութեանը ապահովագրութիւն

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալնե-
րու Զմիւռնիոյ և շրջակայից ի Ֆրանկաց թաղ գրասենեակները

C. WHITTALL & CO

Փոխ-Գործակալ

քննիչ պատուիրակին C. O. OSCAN

ՋԱՐԵՀ Ռ. ՈՍԿԱՆ

THE GRESHAM

"4 F C U S"

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԿԼԻԱԿԱՆ ԱՊՈՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ 1848-ԻՆ

Գոյ/ Ընկերութեան Ա. Ո. 9014,532

Տարեկան հասոյք » » 1,438,659

Վճարուած գումարներ » » 20,474,666

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ընկերութեան Ապահովագրական ընդհանուր կանոններու մէջ նախատեսուած 24 բաժնի տարածքը խիստ ուշադրաւ ըլլալով կ'ներկայենք, թով « Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան Վառարարներու վճարներն ո՛րք է տարբերութեանց առջեւ:

Աւել ընդհանուր տեղեկութեան համար դիմել ընդհանուր գործակալներուն:

ՇԱՐԼ ՈՐԻԹՕԼ եւ Ընկ.

C. WHITTAL & CO

ԷՆՔԻԻՆԵՐԱՍԻՈՆԱԼ

(L'Internationale)

ՄՈՒԱՅԻՆ ԱՊՈՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻԲԵԼՏՈՐՖ

Ընկերութիւնն ծովային արկածներու դէմ տպահովագրութիւնն կ'ընդունի, ամեն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր գիներով եւ պայմաններով:

Իգմիրի ընդհ. ներկայացուցիչը

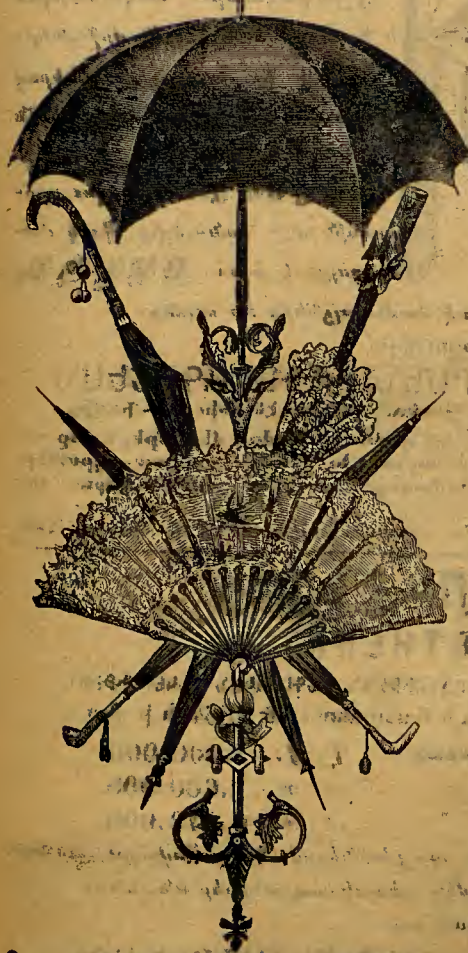
Լ. Ե. Լ. Վ. Ա. Ր. Պ. Ս. Ս. Ս.

Լոնտոն Կոստանդ Սիւրիտսիւն Թիւ 41, 127 134.

Μεδαίλλη d'Or de l'Exposition d'Athènes 1897

ՀՈՎԱՍՏՈՑՆԵՐ ԵՎ ՁԱՍՏԱՆԱԹԻՒՆ ԵՒ ԲԵՐԵՐ

յոցոյցարեւմէ Էսկանանաց Հա-
ւարդի Գրգռիկոյն, զիմացկաւն
ու ճաշակաւս, զիմացնիկն
հիտնալի զանազանութիւն մը,
հիմանցներ որոնց շքեղու-
թիւնը, ու փատարեքութիւնը
ԿԸ ԳԵՐԱԶՈՆՆԵՆ Նոր իսկ
ԷԿՐՈՒԹԻՈՑ ՄԷՋ ՄԱՏՐԱՍ-
ՏՈՒԱՄՆԵՐԸ:

ԵՎ ԵՒՐԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու փառահիղը Բեհայն իսկ
ձեր նմանէն զժուարհանները
պիտի գոհանան ամէն տեսա-
կիւններով, — Նրբութիւն,
Նոռութիւն, Աժնութիւն,
Սեւ-Սպիտակ Գոյնի
Վառ-Կլանի, Գաւնէր Կոյնպէս,
Հոյսահաններ, որոնց դեռ վեր-
ջերս ստացած է, Պայուսակ-
ներ, Հեռագիրտակներ, Ձեռքի
կողովներ, Գաւազաններ, գոր-
ւազարանքի տառարկաններն, ևն:

Գաւառի գործիներուն համար

ԵՒ ԲԵՐԵՐ, ինչ հասցէն՝

ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

ՇԻՂԵՑԻԼԵՐ Փողոց — Ի Զ Մ Ի Բ

Օ Մ Է Կ Ա

ՏԻԵԶԵՐԱԶՈԶԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՒՐՈՊԵՆՈՑ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848ԻՆ

ՕՍԷԿԱ ՈՍԿԻ ԱՐԾԱԹ ՆԻՔԴԴ
ՊՈԶՊԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՍԷԿԱ Մեծագոյն մրցանակ
1900/1 Բարիդի ցուցահանդէսէն:

ՕՍԷԿԱ.— Այս ժամացույցերու
յատկութիւններն են՝

Ճշրապահութիւն, տոկունութիւն
և նորոգութեան դիւրին միջոցներ:

ՕՍԷԿԱ Դիւրամառչիլի դիւրեւով
ժախտած ժամացույցերու ամենէն
սքանչելիներն են:

ՕՍԷԿԱ Ամեն մարդու գրե-
պանին մէջ գտնուելիք միակ ժա-
մացույցն է այս: ՕՍԷԿԱ

Անմրցելի, անրադգատելի միակ ժամացույցներն են ատոնք:

Դիտել առ միակ ներկայացուցիչն:

ԱՐՄԵՆԱԿԱԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխալ-Պեգեւրէն Թիւ 2 — Իգմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մրեր՝ մը ու
րիշ ամէն տեսակ ժամացույցներու արանց եւ կիճերու համար. շորաներ
գոնարեղէններ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ ոսկերիչներու յա-
տուկ ամէն տեսակ գործիքներ:

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատարուին:

ՆՈՐԹ-ՅԵՐՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԻՅԵԻ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իգմիրի Գործակալութիւն հաստատուած 1864էն ի վեր

Դրամազուլի Ընկերութեան Լ. Ս. 3,000,000

Տարեկան հասոյթ » » 1,600,000

Պահեստի գումար » » 6,673,000

Ընկերութիւնն նպատաւոր պայմաններով կապահովագրէ առշարժ
կալուածներ, գործարաններ, ամեն տեսակ ապրանքներ են. են:

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄՍ ՀԱԹԳԷՆՍՈՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ՆԻ ՓՈԹՐ ԱՍԻՈՑ

Ծրանկաց քաղ, Բաւսած Սթուրցուճեկեր

GRANDS MAGASINS
DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԷ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԴ.

ՍՏԱՑԱԾ Է ԲԱԶՄԱԹԻԻ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Փողկապկեր, Շապիկներ, Օձիկներ, Գաւազաններ,
Դիւարկներ եւն. եւն. :

Իսկ կանանց քաժենիմ հաւտար, Զփակներ, Անրաձեւ
ճեսակներ, Վզնոցներ, Էշարքներ, Ժապօներ եւն. եւն.

Տօները և (Occasion)ները վաղեմի Ժ. ՏԱՎԷՐՕՆԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Այժմ **ՓԱԼՓԱԳԵԱՆ - ԿՐԻՐԻՒՆԵԱՆ**

Տօներու առթիւ մեր հազուատեղինաց հարուստ և ճաշակաւոր
մթերքը որ վերջերս ստացանք, յառաջիկայ ԵՐԿՐԻՇԱԲԹԻԷ սկսեալ
անմրցելի գիններով պիտի ծախուին :

Յ. Գ. — ԱՄԷՆ ՀՐԵԳԵԱԲԹԻ օրեր ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՈՒՄ (Sale) ապ-
րանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գինով :

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ *Ա. ՄԱՍԼՈՅ.

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 ղրշ.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	25 »	6 »

ՀԱՏԸ 40 փարա

Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — ازميز

د آر-وليان ماموله غزتمسى صاحب امتياز. مدير مسئولی

ՊՐ. Պamourian Fils — Smyrne

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ

Ի Կ. ՊՕԼԻՍ

Զբաղմանց պատճառաւ մեր նախորդ գործակալ Տիար Արիս
Ճինճանճեան հրաժարած ըլլալով թերթիս գործակալութենէն, նոյն
պաշտօնն ստանձնած է Տիար ԽՈՍՐՈՎ, ՀԱԼԱՃՅԱՆ

ձէլալ Պէյ Խան Թիւ 42, Պահճէ Գաբու Կ. Պօլիս

Ուստի կ'իշխուինք մեր Մեծ. Բաժանորդներէն որ թերթիս հետ
իրենց հաշիւները անոր հետ կարգադրեն այսուհետեւ :

Իսկ լրագրավաճառներէ ու ծխավաճառներէ կ'իշխուրուի գիմել
վերոյիշեալ հասցէին ստանալու համար Ա. Մառուրը :

Վայելչաւէր Կիները

ՈՐՈՆՔ ԿՈՒՋԵՆ ՊԱՆՊԱՆԵՆ

ՈՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՏՔ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՃԵՄԱՐԵՐԸ

ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ՎԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՈՒՏԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՐԴԱԼ ՇԵՏԵՒԵԱԼ ՏՈՂԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ԳԱՂԱՑՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ Կատարեալ չրլլոր՝ առանց զոյնի՝ ժաքու-
ժեան։ Բոլոր այն տիկիները որոնք հոգը ունին այս Պանկագին ձիրքերը անկո-
րուստ պահելու պէտք է բացարձակօրէն մերժեն զործածութիւնը այն ածանցիկ
արտադրութիւններուն որոնք շոնդալից ունեցանքով ծախու կ'հանուին Գործածուած
նախնական նիւթերուն ստորին տեսակէ ըլլալն է որ ներքեի կ'ընէ սղոքան
ածան ծախել զանոնք։ Այս պատճառաւ նուազ ստորին տեսակները պատրաստուած
են մեղրամոմով կամ օճառով, որոնք օդին մէջ կ'չորնան, և միւս տեսակները աւե-
ր վտանգաւոր մօրթին համար, կ'պարունակեն այն տեսակ ճարպեր որոնք կ'ծծուին,
և քիչ առնեն առաջ կ'բերեն անդարձանելի կարմրութիւններ և խորշումներ։

Միայն ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ հնարուած 1860ին, զուտ նշայի կլիսէրօլէի բաղադ-
րուած՝ առանց ո՛ր և է նիւթի իրապէս առողջապահական արտադրութիւն մըն է,
բոլորակաւ ախարմի մէջ բոլոր վայելչաւէր կիներէն բնղուուած է և նոյն իսկ
իւր անհուն յաջողութեան պատճառաւ է որ բազմութիւ կեզծ նմանութիւններ երե-
ւան կ'ելլեն ամէն օր

1900ի Տիեզերական Արուեստահանգէսին մէջ արժանացած է Ոսկի Միտալի
ի հարկէ ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԻ զինը աւելի բարձր է կեզծ պատրաստութիւններու
գինէն և ասոր պատճառը իսկապէս իր նախնական նիւթերուն ազնիւ տեսակէ ըլլալն
է, որովհետեւ բոլոր ծախողները կ'խոստովանին թէ հակառակ անոր համեմատաբար
բարձր գնոյն՝ նուազ կ'շօմին նմանօրինակ ուրիշ տեսակներու վրայ։

Բնաւ մի վարանիք ուրեմն պահանջել ճշմարիտ ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԻ, միշտ լաւ ու
շաղկուածիւն ընելով վերեւի վաճառանիշին և յաւէտ երիտասարդ ու ծաղմ պիտի
նաք, մինչդեռ մեր զբացուհիները պիտի պառաւնան՝ յաւելով իրենց սխալ խնայա-
հրութեան վրայ։